

Venkraai

Verenigingsblad van de KNNV afdeling Eindhoven

Najaar 2020

Berichten	“Op de hoogte-19”	2
	Wijzigingen ledenbestand	3
Excursies	Zo 6 sep Excursie naar de Groote Heide	4
	Za 26 sep Excursie naar Gijzenrooi	4
	Za 24 okt Excursie naar het Eckartse Bos	5
	Za 21 nov Excursie naar Kampina - Banisveld	5
	Excursies Vogelwerkgroep	6
Artikelen	Maandag 27 april 2020, Koningsdag	7
	Rondje wegbermen en De Moerputten in Waalre	8
	Zondag 10 mei 2020, de Kil van Hurwenen	9
	Excursie Urkhovense Zegge op Hemelvaartsdag 21 mei	10
	Wandeling in de Mortelen op 7 juni	12
	Zondag 5 juli 2020, Soerendonk	14
	Excursie naar de Moerputten op 11 juli	14
	Veldonderzoek in de regio: Vegetatieassociaties in de Keersop	17
	Mierenpater Erich Wasmann	22
	Verslag reis Nieuw-Zeeland, deel 2: Fiordland National Park	25
	Vogelwerkgroep de Kempen timmert aan de weg, met vogelweitjes in Veldhoven	30
	De Shamalijster en de Gesluerde dame	31
	Veghelse Waterhoentjes	33
Voorblad	Paardenhaartaailing <i>Gymnopus androsaceus</i> - Foto: Theo van Loo	

“Op de hoogte-19”

Han Monteiro

Voorzitter KNNV afdeling Eindhoven

Als ik dit schrijf is het eind juli en krijg ik via de mail bericht dat de Meinweg-Ecotop, een bijeenkomst van Duitse en Nederlandse natuurliefhebbers en onderzoekers, op 26 september niet doorgaat vanwege de corona-pandemie.

Het bevestigt bij mij het idee dat we, zeker in verenigingsverband, nog steeds heel voorzichtig moeten zijn. Ik hoop dat wanneer onze Venkraai uitkomt we niet opnieuw met een lockdown worden geconfronteerd.

Als voorzitter voel je je hopeloos overbodig. Wat kunnen we nu wel organiseren? Gelukkig zijn binnen onze vereniging wel initiatieven op afstand genomen. Het is wennen om in de groep die op excursie gaat de 1,5 meter in acht te nemen, niet uit onwil maar uit spontaneiteit. Je ziet een Atalanta (*Vanessa atalanta*) en maakt daar de ander op attent. Voor dat je het weet zitten we in elkaars coronazone. Daarom is het goed dat er een oppas is die je dan maant om afstand te houden.

Atalanta - Foto: Martien Helmig

Tijdens een excursie verkleint al kletsend de afstand en vind ik het moeilijk de ander daarop te wijzen, het blijft onnatuurlijk. Toch moeten we de mogelijkheden die we nu hebben waarderen. Contacten zijn nodig!

In samenspraak met het IVN-VEV kan de Jan van der Werffzaal gebruikt worden voor groepen die kleiner zijn dan 12 personen en de Haagwinde voor 6 personen.

De mogelijkheid voor het bijeenkomen van groepen is dus gering, maar in klein verband wel mogelijk. Voor cursussen en lezingen lijkt het mij te vroeg. Als je als werkgroep gebruik wilt maken van de mogelijkheden, dan opgeven in de digitale agenda en voorlopig zelf desinfecterende gel meenemen. Toiletten kunnen worden gebruikt, maar zo min mogelijk als het kan. Deze worden 1 keer per week gekuist.

De ALV van maart dit jaar kon niet doorgaan.

We hebben via een publicatie de leden opgeroepen om te reageren op de gebruikelijke agendapunten waar toestemming van leden voor nodig is. Die toestemming hebben we gekregen en daarom wordt de ALV van 2020 als afgedaan beschouwd. Dank aan jullie allemaal voor het vertrouwen in het bestuur, al begrijpen we dat dit op een zakelijke manier moest worden afgewerkt. Een ALV is ook een contactmoment dat we gemist hebben.

Het landelijke bestuur worstelt met hetzelfde probleem. De Vertegenwoordigende Vergadering (VV) kon niet doorgaan en werd nu via Zoom (een programma voor videovergaderen) gehouden op 4 augustus. Per afdeling mocht 1 persoon daaraan deelnemen en eventueel om het woord vragen. Via een duim-omhoog-pictogram kon je je instemming betuigen. Je snapt dat dit nog niet zo makkelijk was als er meer dan 40 afdelingen meedoen.

Voor de samenhang van de vereniging zijn contacten essentieel. Daarom hoop ik dat die gauw weer volledig mogelijk zijn.

Houd het verenigingsgevoel vast!

Wijzigingen ledenbestand van 23-4-2020 t/m 11-8-2020

Nieuw

Dhr. W.A.M. Bruekers

Overleden

Dhr. W. Wijngaard

Verhuisd

Dhr. B.A.H. Buenen

Dhr. G. Swart

Dhr. R.H.J.J. Verrijt

Geen lid meer per 01-01-2020

Dhr. P.H.M.G. Meijs

Mw. E. Torfs

Geen lid meer per 01-01-2021

Mevr. A.B. Kars-Dal

Mevr. A. Veldhorst

Dhr. G. Swart

Stuur wijzigingen naar onze ledenadministrateur: ledenadministrateur@eindhoven.knnv.nl

Excursies

Uitgangspunten m.b.t. Corona en excursies, opgesteld door de excursiecommissie:

- We gaan er van uit dat deelnemers die zich hebben opgegeven géén symptomen van Corona hebben en anders zo verstandig zijn om zich af te melden.
- De excursieleider meldt aan het begin van de excursie dat iedereen zelf verantwoordelijk is voor het houden van voldoende afstand. Attendeer elkaar op een vriendelijke wijze op het afstand houden.
- Deelnemen aan een excursie is geheel op eigen risico m.b.t. Corona. Op geen enkele manier kan je daar iemand of de vereniging op aanspreken.
- Kom zoveel mogelijk op de fiets of rijd anders alleen in je auto. Carpoolen doen we op dit moment alleen met een mondkapje.
- Aanmelden bij de excursieleider is noodzakelijk. Geef je naam en je mobiele telefoonnummer door, liefst per e-mail.
- Per excursie kunnen maximaal 8 personen deelnemen. Een groter aantal is wel toegestaan als de groep gesplitst kan worden. Dan moet nog iemand bereid zijn een deel van de groep te leiden tijdens de excursie.

En verder:

- Zorg voor proviand (eten en drinken) en neem regenkleding mee, evt. laarzen.
- En natuurlijk.... een veldkijker, een loepje, je favoriete boek om iets in op te zoeken.
- Let bij colonne rijden altijd op degenen die volgen, dit om elkaar niet uit het oog te verliezen.
- De chauffeur kan de route ontvangen van, of vragen aan de excursieleider.
- Het KNNV-principe is: We leren van en ontdekken met elkaar, ieder brengt het hare of zijne in.

Zo 6 sep - Excursie naar de Groote Heide

Thema: Landschap, vogels.
Leiding: Jacques van Kessel, j.kessel51@upcmail.nl,
Duur: Halve dag
Vertrek: 9:00 uur, Hut van Mie Pils, einde van de Hutdijk, Aalst

De Groote Heide is een afwisselend gebied met heide en vennen, met daaromheen heel veel bos en wat weilanden. Het grootste deel is waterwingebied en eigendom van Brabant Water, een kleiner deel is

Veenpluis

eigendom van Brabants Landschap. In dit gebied komen de volgende kensoorten voor: Wespandief, Boomvalk, Buizerd, Havik, Middelste bonte specht, Zwarte specht, Kleine bonte specht, Blauwborst, Fluitier, Appelvink en Putter. In de nazomer verblijven hier jaarlijks ook Zwarte ooievaars. Kortom, een prachtig gebied met veel mogelijkheden voor een fijne wandeling.

Zwarte specht

Za 26 sep - Excursie naar Gijzenrooi

Thema: Wat er te zien is in deze tijd van het jaar
Contact: Carla van Moorsel, cvanmoorsel1@gmail.com,
Duur: Halve dag
Vertrek: 9:00 uur, hoek Heezerweg - Kanunnikensven, Eindhoven

Gijzenrooi is een afwisselend landschap met kleinschalige akkerbouw en natte graslanden. Het ligt vlak bij de Stratumse Heide, tegen het gelijknamige Eindhovense stadsdeel aan.

De Gijzenrooise Zegge heeft als kern een moerasbos. Rondom de graslanden liggen eeuwenoude akkers. Hier worden op biologische wijze, zonder gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen, granen verbouwd.

Rond de akkers kun je wandelen langs bosjes en houtwallen. Midden in het gebied lopen alle paden dood op een moeras. Er liggen 'klotputten' in, ontstaan na het weggraven van klot, een soort natte turf.

En dat allemaal tussen de uitdijende steden Eindhoven en Geldrop. Een wonder dat hier zo'n ouderwets stukje Brabant kon blijven bestaan!

Za 24 okt - Excursie naar het Eckartse Bos

Thema: Landschap, algemeen
Leiding: Rob en Annemieke van Vucht, robvanvucht@hetnet.nl,
Duur: Halve dag
Start: 9:00 uur, parkeerplaats bij het Aalbersepad, Eindhoven (dus niet bij de waterzuivering)

Op deze zaterdagochtend gaan we eens een wandeling maken door het Eckartse Bos, een natuurgebied tussen de Dommel en de Kleine Dommel in het Eindhovense stadsdeel Tongelre. Het is een gevarieerd gebied van ongeveer 80 ha, met hoogteverschillen tot 3 meter!

We zien een afwisselende begroeiing, loofbos van Beuken en Eiken in het hogere gedeelte en Populieren

in het lagere gedeelte, stukjes naaldbos, kleinschalige weilanden met houtsingels eromheen en uiteraard het nattere gedeelte rondom de Dommel.

Het Eckartse bos staat ook bekend om zijn paddenstoelen en eind oktober lukt het zeker om ze te vinden!

Za 21 nov - Excursie naar Kampina - Banisveld

Thema: Landschap, algemeen
Leiding: Rob en Annemieke van Vucht, robvanvucht@hetnet.nl,
Duur: Halve dag, tot goed 13:30 uur (met lunchpauze)
Start: 9:30 uur, parkeerplaats Banisveld aan de Koevoortseweg in Boxtel (kruising Brinksdijk)

De paden op, de lanen in..... Eind november, prima tijd voor een doorstapwandeling van zo'n 8 km. We gaan beginnen op Banisveld en lopen langs ruige landjes, door het bos, langs de bosrand, de heide en de Beerze met zijn vistrappen en langs lanen met statige eiken. We nemen dus een stukje van de Kampina mee, lezen onderweg de geschiedenis van Balsvoort en gaan kijken wat november ons nog te bieden heeft op het gebied van vogels, planten en paddenstoelen.

Voor de vele soorten amfibieën en reptielen die in dit gebied voorkomen is het nu te koud, maar het is de moeite waard er ook eens te gaan kijken in een ander jaargetijde.

Banisveld was voorheen landbouwgrond en een gedeelte was zelfs de vuilnisbelt van Boxtel. Het is de verbindende schakel tussen De Mortelen en De Kampina. Daarmee is het ook een onderdeel van het Nationaal Landschap Het Groene Woud. De in het gebied voorkomende kuddes runderen en paarden hebben daarmee een groter biotoop gekregen. De voormalige vuilnisbelt is in het landschap omgebouwd tot een heuvel met uitkijktoren.

We nemen onderweg tijd voor een koffiepauze, dus neem iets te drinken en eventueel te eten mee.

Grote bloedsteelmycena – Foto: Theo van Loo

Excursies Vogelwerkgroep

Carla van Moorsel

We willen graag weer beginnen met excursies, en gaan er van uit dat iedereen op eigen gelegenheid komt. Als er mensen zijn die toch samen willen rijden (MET mondkapje!), dan dient dat onderling geregeld te worden.

In verband hiermee staan er twee verzamelplaatsen genoemd: Een hier in de buurt vanwaar je eventueel toch samen rijdt, en een waar de volgende verzamelplaats is. Je kunt op de eerste plaats nog vragen stellen aan de excursieleider, of horen hoe laat je

op de volgende plek moet zijn. Je kunt natuurlijk ook rechtstreeks naar de tweede verzamelplaats gaan, maar laat dit altijd aan de excursieleider weten!

Terwijl de excursies die de KNNV dit najaar heeft gepland allemaal dicht bij huis zijn hebben wij voor iets verdere excursies gekozen. We weten niet of dit aan zal slaan, we wachten maar af. Ook een eventuele tweede golf coronabesmettingen kan invloed hebben op de excursies, maar we hopen er het beste van.

Datum	Gebied	Vertrek	Tijd	Contact
Za 12 sep	Biesbosch	Carpoolplaats bij afslag 28 in Best Ter plaatse: de 2e parkeerplaats (rechts) aan het Steurgat in Werkendam.	9:00 uur	Rob en Annemieke
Za 7 nov	Plasmolen	Orionstraat Ter plaatse: P-stroken recht tegenover Bowling Plasmolen (adres hiervan is Witteweg 2 in Plasmolen).	9:00 uur	Carla

Contactpersonen

Jan Pelgrim
Martien Helmig
Carla van Moorsel
Rob en Annemieke

pelgrim74@gmail.com
martien.helmig@kpnmail.nl
cvanmoorsel1@gmail.com
robvanvucht@hetnet.nl

Geelgors – Foto: Gerard Vos

Maandag 27 april 2020, Koningsdag

Hans van Sprang

Het was een prachtige, warme, maandag en zoals veel dagen in Coronatijd was er de keuze om thuis te blijven of iets te gaan doen waar weinig anderen op dat moment ook zin in hadden. Behalve thuisblijven dan, want daar had niemand meer zin in en toch deden velen dat. Wij waren de afgelopen week al twee keer vogels gaan kijken. Eerst op vrijdag in Tholen, daarna bij het Beleven op zondag en daarom was vandaag gepland als derde, beslissende kijkdag. Omdat veel mensen hadden gemaild dat het zo rijk was bij Maren - Kessel en in de Hemelrijksewaard besloten we om op Koningsdag daarheen te gaan.

Het is een tijd van bezinning met al die razende virusstromen om ons heen en ik verbaasde me vandaag vooral over mezelf. We kwamen aan bij het plas-dras gebied rond Maren-Kessel en de gedachte die onmiddellijk zich aandienende was: "Het valt hier toch wel erg tegen". Wat een merkwaardige gedachte eigenlijk. Het kan niets zeggen over de natuur of over de situatie daar ter plekke. Het feit dat er vrijwel geen vogels op het drassige plasje drijven of daarin willen staan te wroeten is geen falen van de natuur. Het is een gewone maandagochtend. De Kemphanen zijn elders, de Zwarte ruiters en Bosruiters zijn nog op hun weekendadres en de andere vogels waren gewoon ook even nog niet waar wij ze wilden zien. Maar tegenvallen, is dat dan het goede woord?

Er kwam een dame op een fiets met een statief dat opzichtig uit de fietstas stak. "Wel erg rustig hier vandaag", zei ze. Wij beaamden het. Of we al iets speciaals hadden gezien in de polder? We gaven aan dat we net in die polder waren en alleen dit rustige water hadden bestudeerd. Of we dan wel al een Kiekendief hadden gezien in de polder, een Bruine? Zoals een buurvrouw vraagt of je de weggelopen poes soms gezien hebt.

Ook dat hadden we niet. Het bleek dat er vorig jaar een mislukt broedgevalletje was geweest en dat ze hoopten dat het dit jaar een herhaling zou worden, nu met positief resultaat. Wij hadden dus nog geen Kiekendief gezien. Van haar kregen we wel de tip dat er bij een volgend plas-dras gebied mogelijk wel Bosruiters en Zwarte ruiters waren. Bij café de Leeuwerik links en dan tweede plasje links.

Daar sta je dan, langs de weg naar Lithoijen met een statief op het fietspad. Goed dat heel Nederland virtueel vrijmarkt vierde, anders was dit niet gelukt. Bij het tweede drasje zagen we welgeteld een hele Bosruiter, gelukkig naast een Groenpoot om duidelijk aan ons te laten zien wat de verschillen zijn. Die Bosruiter is dan echt een stuk kleiner. Maar de Zwarte ruiters waren blijkbaar ook hier niet gewenst.

Bosruiter - Foto: Gerard Vos

Dan maar naar het sluisje bij de Hemelrijksewaard. Ook daar was het weer heel rustig. Zowel gelukkig wat betreft de aantallen mensen als helaas wat betreft de aantallen vogels. Die mensen waren er denk ik nog geen 20 in de 2 uur die we daar hebben rondgelopen. Voor de vogels ga ik het nu wat nuanceren. Vlak na het begin is daar dat prachtige stuk met al die struiken. Daar leven tientallen Grasmussen en die zingen allemaal. We hoorden de Tuinfluiter die doorging als de Grasmus stopte en daarachter een Rietzanger en een beginnende Karekiet. En wat te zeggen van al die Gele kwikstaarten die verderop rondhipten en vlogen? Of die prachtige Veldleeuweriken die bijna onder onze voeten vandaan schoten om te gaan zingen? Twee Ooievaars boven je hoofd, een Visdiefje boven het water en een Koekoek in de eenoog, goed verstopt tussen boombladeren maar toch gevonden. Is dat rustig, valt dat tegen?

Rondje wegbermen en De Moerputten in Waalre

Ursula Elskamp

Op 7 mei jl. had ik in Waalre een excursie gepland langs de bijzondere planten in de wegbermen van de Voorbeeklaan en Goorloop, en optioneel ook de Moerputten *). Door de coronamaatregelen is die excursie komen te vervallen. Achteraf gezien is begin mei echter te vroeg. De orchideeën en vele andere planten zijn pas in of vanaf juni goed in bloei. Nu onze vakantiereis en andere activiteiten niet doorgaan, heb ik genoeg tijd om hier vaker te gaan wandelen.

Melige toorts

De Moerputten heb ik nog niet zo lang geleden 'ontdekt'. In 2016 zijn we in de wijk Ekenrooi van Waalre komen wonen. Tijdens verkenningen van de buurt waren de bijzondere bloeiende planten in de wegbermen langs de Voorbeeklaan en ook elders me al wel opgevallen. Pas later ben ik de rode paaltjesroute een keer gaan volgen en heb ik het rondje rond de Moerputten leren kennen.

Wat me dit jaar opvalt is dat er her en der veel meer planten lijken staan en dat ze veel uitbundiger bloeien dan in de afgelopen droge hete zomer. De neerslag in februari, maart en juni zal daaraan bijgedragen hebben, hoewel er nog steeds sprake is van een neerslagtekort, en de vegetatie zal onder de wat 'normalere' zomertemperaturen die we sinds eind juni hebben beter gedijen. Het is nu ook veel aangenamer om te wandelen en foto's te maken. Aan de Noordoostkant van de Moerputten staat er veel meer Melige toorts, terwijl ik er vorig jaar maar een paar zag staan.

Oranje havikskruid, met Groot dikkopje

Dit jaar zie ik veel meer Oranje havikskruid, maar wellicht heb ik daar vorig jaar niet zo goed op gelet omdat deze met name geconcentreerd is op één plek aan de Noordwestkant van de Moerputten. Echt duizendguldenkruid en Steenanjer staan er dit jaar echt veel meer op diverse plekken.

Echt duizendguldenkruid

Bezemkruid staat er ook veel. Tot slot zag ik op de terugweg naar huis in het bos nog de Roodbruine slanke amaniet staan.

Steeanjer

Roodbruine slanke amaniet

Bezemkruiskruid

*) N.a.v. deze excursie informeerde Jacques van Kessel (excursiecommissie) me over de rapportages van de planteninventarisaties in de Moerputten voor het Brabants Landschap. In 2017 en 2019 heeft hij daaraan meegewerkt.

Zondag 10 mei 2020, de Kil van Hurwenen

Hans van Sprang

Op deze zondag zaten we rond 9 uur al in de auto, met op de radio Vroege Vogels met het nationale vogelconcert. Prachtige zang van veel vogels die we herkennen, zeker als erbij werd gezegd wat het was. Ongeveer aan het eind van het concert komt er een verrassing: De Nachtegaal. Een prachtig concert met heel veel toeters en bellen. “Die hebben we al lang niet meer gehoord in het wild” was in de auto te horen, terwijl we parkeren onder aan de dijk.

Als we de sleutel uit het contact halen valt de radio weg, doen we de deur open en lijkt het of de radio weer aan gaat. In verbaasde stilte zitten we te luisteren. Welkom op deze mooie zondagmorgen. Dit is de Nachtegaal die u dit toewenst.

We hebben daar een aantal minuten zitten en staan luisteren voordat we aan onze wandeling begonnen. Het was prachtig en dat zou ook zo blijven. Eerst een stuk over een fietspad langs het water. Niet erg rustig meer, maar wel wat vogels te zien. Vooral Grasmussen en Putters, heel veel Putters. Die Putters zijn fantastische vogeltjes en vandaag was Putterdag. Op de nieuwe trim- en ontspanningsplek met martelwerktuigen, vlonders en een uitkijktoren zagen we Putters, in de bomen boven het pad, verderop Waar eigenlijk niet? Op het water zat niet zo veel, daar was het te druk voor. Een eindje verderop vanaf het pad een zanddijk op. Daar werd het pas echt mooi. Tuinfluiters, Zwartkoppen, Zanglijsters volop in koor.

Een Braamsluiper in de struikjes naast het pad laat zich duidelijk horen. Even verderop een Bosrietzanger aan de waterkant en een Karekiet. Een Kleine karekiet, want de Grote zou hier ook moeten zitten. Niet gehoord. Wel weer een Nachtegaal in een paar struikjes. En een Putter die een afspraak heeft met een Zanglijster.

Aan het einde van de dijk stoppen we om op een boomstam wat te drinken. Gemiddelde snelheid 2 km in 90 minuten denk ik. We kunnen verder of terug en gezien de steeds verder betrekende lucht en de herinnering die we aan deze plek en regen hebben, besluiten we terug te gaan. Nu langs het water, een stukje beneden-dijks. Daar zien we nog een Oeverloperkje en horen we wat rietvogels. Het landschap is er oer-Hollands en tegelijk ongelooflijk on-Hollands mooi.

Al lopend, nu ja wat je dus lopen noemt, kwam er een wandelaar voorbij, die een gesprek aanknoopte. We vertelden over vogels en dat we dit landschap zo mooi vonden. Ook dat we uit Waalre bij Eindhoven kwamen. Zijn dochter woonde in Zuid-Eindhoven bij de A2. Dat was zo mooi, daar liep je zo uit huis de natuur in en had je prachtige bos- en heidegebieden om uit te kiezen.

Geheel tevreden bereikten we de auto. Droog, blij dat we hier waren en blij dat we hier wonen. Een prachtige excursie in een schitterend gebied.

Excursie Urkhovense Zegge op Hemelvaartsdag 21 mei

Marijke van Noort

Tijdens zijn lezing op 9 maart liet Frank Verhagen, beheerder natuurgebieden van de gemeente Eindhoven, een foto zien van bloeiende vegetatie als gevolg van maaibeheer. Het ging om een veld vol orchideeën bij de Urkhovense zeggen. Juni is orchideeëntijd, daarom ging ik eind mei kijken of er al iets van orchideeën te zien is, na een heel zonnig en droog voorjaar. Ook een tweemansexcursie moet voorbereid worden, daarom oriënteerde ik mij op wandelingen in het gebied en trof op internet een artikel aan uit "De Levende Natuur" van maart 2009: "Casus Beekdalherstel in de Urkhovense zeggen", geschreven door Rob van der Burg, André Jansen en Ellen van Rosmalen.

Kort samengevat: Door opstuwning van de Kleine Dommel bij de Collse watermolen is een groot venig gebied ontstaan. Het was in gebruik als hooiland. Na de tweede wereldoorlog ontwikkelde het zich tot een riet- en wilgenmoeras, dat geëxploiteerd werd. De aanwezigheid van Gevlekte orchis, Parnassia en Beenbreek in het zg. Vloweitje was aanleiding om het natuurgebiedje te kopen.

Het gebied blijft nat door kwel van relatief basisch grondwater. Onder het beekdal ligt een kalkrijke leem laag (Brabants leem). Het gebied wordt afgewaterd door de relatief laaggelegen Zeggenloop. Aanvankelijk werd

geprobeerd de waterhuishouding te verbeteren door de Zeggenloop uit te diepen. Als gevolg hiervan verzuurde het blauwgrasland langzaam.

Het verlies aan botanische kwaliteit was aanleiding om relatief zuur regenwater af te voeren door het Vloweitje te begreppelen. Dit leidde niet tot verbetering van de verdroging en vermessing van de rietmoerassen. Een oplossing werd gezocht in vergroting van de toestroming van (basisch) grondwater naar het maaiveld door de stijghoogte van het grondwater te verhogen, door een deel van de Zeggenloop te dempen en stuwen te plaatsen in de Herzenbroekloop. Daarnaast werden de rietlanden rond het Vloweitje in de zomermaanden gemaaid en werd grasland op de beekdalflank geplagd. Het gunstige effect op de vegetatie geeft aan dat in de Urkhovense Zeggen, net als bij de Drentsche Aa en de Elperstroom, herstel van veenvormende zeggenmoerassen onder matig zure tot neutrale omstandigheden mogelijk is. Uiteindelijk zal door hogere grondwaterstanden verbossing en struweelvorming worden tegengegaan.

Deze inleiding maakte de wandeling alleen maar boeiender. Dat de natuur in dit gebiedje wordt gekoesterd bleek onderweg al door perceelsafschieding van vlechtwerk. Bij het uit de auto stappen bij de parkeerplaats

van de Collse watermolen kan ik meteen aan het schrijven. Eerst zo'n beetje alle bekende struiken: Meidoorn, Hazelaar, Vlier, Vuilboom of Sporkehout, Vogelkers. Tussen de struiken zien we Koolmeesjes en misschien een Boomkruiper, we horen Roodborstjes en een Tjiftjaf en zien een gezinnetje Winterkoninkjes rondscharrelen.

In de kruidlaag vallen op: Scherpe boterbloem, Hondsdraf, Kleefkruid, Fluitenkruid, Zuring, Weegbree, Brandnetel, Witte dovenetel, Klimop, Robertskruid, Akkerwinde, Gele lis, Witbol, Kroppaar, Beemdgras, Vergeet-me-nietje.

Inmiddels zijn we een stukje op weg langs een greppel en zien we links een zeer kleurrijk weilte. We zijn niet de eerste excursie van de dag, in de voetsporen van anderen betreden we het weilte en zien naast Vergeet-me-nietje veel Echte koekoeksbloem, Rode klaver, late Pinksterbloemen, Smeerwortel, Wikkes en een dichtbegroeide roodbruine plant, die kennelijk bij onze voorgangers veel belangstelling heeft gewekt. Een lipbloemige, Moerasandoorn? Dan toch een heel vroeg bloeiende (Redactie: In de foto lijkt Moeraskartelblad te staan, tussen andere soorten).

Een stukje verder komen we tegen: Salomonszegel, Gelderse roos, Paardenbloem, Paardenstaart, Paarse dovenetel, Ereprijs en de soort Hoornbloem met diep ingesneden kroonblaadjes.

We komen langs de Kleine Dommel te lopen, prachtige doorkijkjes met Riet, Fluitenkruid, Populieren, Elzen, Essen, Knotwilgen, Witte klaver, zelfs Kleine berenklauw en helaas ook wat exemplaren Japanse duizendknoop. Voor ons uit vliegt een donker en helderblauw vogeltje, dat moet een ijsvogeltje geweest zijn. We horen een Koekoek, Roodborstjes, mogelijk ook Puttertjes en het gekras van een Gaai. Duiven zijn nooit ver weg. In het water zijn Waterlelies en een koppeltje Eenden te zien. We horen Kikkers en aan insecten herkennen we een Koolwitje, zo'n Azuurblauwe

waterjuffer, een Lieveheersbeestje, een Gehakkelde Aurelia, Weidebeekjuffers, een Citroentje en een Hommel.

Aan de westzijde van het pad was het rietmoeras, nu redelijk droog en meer Pinksterbloem, Vergeet-me-nietje, Echte koekoeksbloem en vooral veel Riet.

Aan het eind van het onverharde pad gaan we rechtsaf langs het kanaal lopen. Daar treffen we behalve Smalle weegbree, meer Paardenstaarten, Wikkes en Akkerdistel een Fluweelboom en Liguster aan, waarvan we ons afvragen of die niet aangeplant zijn, misschien onbedoeld, maar toch. Meerkoeten hebben een nest in het kanaal gebouwd.

Op de drogere grond langs het fietspad treffen we Biggenkruid, Berk, Rode klaver, Wikke, Esdoorn, Vogelkers en Look zonder look aan. We gaan weer rechtsaf, lopen langs de Urkhovenseweg. Hier treffen we meer planten van het boerenland: Margrietten, Duizendblad, Boerenwormkruid, Gele ganzenbloem, Ooievaarsbek, Klaprozen en Goudsbloemen die wel eens uit het nabijgelegen tuincentrum ontsnapt kunnen zijn.

Nog een keer rechtsaf, langs de Zeggenweg terug naar de watermolen, waar de auto staat. In de berm vinden we behalve al eerdergenoemde grassen een heleboel Hopklaver en een aantal Ratelaars. Op afstand zien we een veld vol Krulzuring en horen we een Fazant kraaien.

De grootste verrassing komt aan de westzijde, voor ons links op dit moment. De Klaprozen vallen het meest op, er staan ook Korenbloemen tussen, maar op afstand kleurt het rood, het lijkt wel een schilderij van Monet.

Fietsers stappen af, er wordt druk gefotografeerd in het korenveld, bijna Japanse toestanden, maar dan in een weilte bij Eindhoven. Ook wij zijn diep onder de indruk en na een paar foto's lopen wij weer door. Het wordt weer wat natter, we zien Dalkruid, Madelief, Witte dovenetel en Pitrus, Wilde peen en Kruiptertjes.

We zijn blij als we meer in de schaduw komen te lopen, want het is inmiddels behoorlijk warm geworden. Bijna terug bij het dijkje van het begin van de wandeling zien we nog een opvallende roze aar boven het groen uit steken: Adderwortel. Een paar niet nader thuis te brengen Zeggenpollen vallen nog op.

We zijn aangenaam verrast door dit soortenrijke, nog niet zo verpeste gebiedje vlak bij de stad. Orchideeën hebben we niet getroffen, daarvoor zijn we niet diep genoeg het gebied ingegaan en wellicht was het nog iets te vroeg in het jaar, ondanks de afgelopen warme, droge en zeer zonnige periode.

Wandeling in de Mortelen op 7 juni

Marijke van Noort

Na het succes van de wandelingen bij de Urkhovense en Gijzenrooise zeggen word ik uitgedaagd weer een mooi natuurgebiedje te laten zien. Ik denk eerst aan de Oirschotse Heide, ten westen van Best, maar gezien het weer voel ik meer voor de Mortelen. Nu maar zien dat ik de goede paden weet te vinden. Ik heb inmiddels een wandelkaart van Eindhoven en omgeving aangeschaft, dus noteer een paar knooppunten. Die wandelkaart is trouwens in herdruk, binnenkort verschijnt de nieuwe editie.

We beginnen bij het informatiebord aan de Lopensestraat. Langs het laantje waar we enkele jaren geleden in het voorjaar de Anemonen zagen bloeien staat nu Dagkoekoeksbloem, Fluitenkruid en een enkele Salomonszegel. Voor dit verslag zal ik alleen de opvallende soorten noemen, Beuk, Lijsterbes, Braam en Brandnetel weten we nu wel. Wat opvalt is dat sommige soorten op een enkele plaats heel uitbundig voorkomen, ik heb nog nooit zoveel Kale jonkers op één dag gezien, waarvan een groot aantal op twee weitjes van ongeveer 100 vierkante meter. Ook heb ik geleerd dat Zevenblad een schermbloemige is, de bladeren ken ik goed, de bloemen zijn een verrassing. Ik wijs mijn (wandel)partner op de Fladderiepen, met een hekje eromheen. Op het eerste gezicht lijken het Lindes, maar de scheve bladvoet verradde de Iep.

Fladderiep

Opvallend zijn ook de verschillende bladmaten aan één takje. Deze bomen worden bedoeld door Natuurmonumenten als "oernederlands", ze bestaan al sinds de laatste ijstijd en zijn aangepast aan het Nederlandse klimaat en grondsoort. Een eind verderop vinden we een slootje dat vol staat met witte bloemen van Waterviohier en Grote waterranonkel.

Grote waterranonkel

Waterviolier

We zien Knoopkruid, een lila Korenbloem. De app Plantnet helpt ons weer, maar soms maakt-ie er een potje van. Wat wij aanzien voor Koolzaad noemt hij in wanhoop Bolletjesraket, Bruine Mosterd (redactie: een niet bestaande soort), Herik. Het zal wel, wij houden het op Koolzaad. De app Obsidentify schijnt betrouwbaarder te zijn.

Onderweg horen we een Koekoek, een Vlaamse Gaai, we zien een Specht, Vinkjes en minstens 10 Boerenzwaluwen over een weiland scheren, in gezelschap van een aantal Kraaien. Verder ontbreken Koolmeesjes, Roodborstjes en een Merel niet en zien we een hele familie Pimpelmeesjes.

In de vijver waar we enkele jaren geleden veel Krabbescheer zagen, zien we nu veel Waterlelie en geen Krabbescheer. Vermeldenswaardig is nog Kleine valeriaan (wel van de app), een aantal late Ereprijsen, een mooi ontwikkelde Koningsvaren, Kamperfoelie, Bosbes en een laantje Populieren die volhangen met Hop.

Koningsvaren

We lopen verder langs meer bewoonde wereld, waar we zowel bij de planten als de vogels meer “boerensoorten” zien: Kamille, Schijfkamille, Herderstasje, Wikke, een enorm grote Asperge, waarschijnlijk ontsnapt uit het veld, Hengel, Biggenkruid, Puntwederik en Oranje Havikskruid. We horen Kikkers en zien Mussen bij de boerderijen en een enkele Witte kwikstaart.

Van de insecten spotten we een oranje vlindertje, een Zandoogje, Grote koolwitjes.

Alles bij elkaar hebben we zo'n 6 kilometer gewandeld en is het weer zeer de moeite waard.

Zondag 5 juli 2020, Soerendonk

Hans van Sprang

Heel, heel lang geleden gingen op zondagmorgen mensen samen naar een natuurgebied om daar met elkaar naar vogels te kijken. Ze liepen over smalle paden en stonden met zijn tienden in een vogelkijkhut van 5 vierkante meter vol verwondering te kijken naar schitterende vogels in een prachtige natuur. Dat was toen Mexicaans bier nog Corona heette.

*Toen ging het virus hier te keer
Keert die oude tijd ooit weer?
Misschien valt het mee
En wordt IJsselmeer weer Zuiderzee.*

Het is een beetje druilerig als we uitstappen bij de vogelkijkhut bij Soerendonk. Niet dat het regent maar het regent ook niet. Gelukkig staat er ook veel wind en al snel is het droog. We staan als altijd buiten, redelijk op afstand van elkaar, aan de waterzijde van de hut en kijken naar het Soerendonks Goor. Een Lepelaar in een boom en nog één in het water, een paar Eendjes, wat Ganzen en een hand vol Spreeuwen. Het water oogt lamlendig en ook wel wat leeg. Dan is daar opeens een tweede witte gestalte naast de Lepelaar in het water. Een Grote zilverreiger. Wat is die groot vergeleken met een Lepelaar. En waarom is hij ook veel witter?

Net als ooit lopen we weg van de hut om een rondje droog land te doen. Overal Geelgors te horen maar

bijna niet te zien. Jammer. Dan tekent zich tegen de lucht opeens het silhouet van een roofvogel af. Aan de brede vleugels en korte staart te zien een Buizerd, hoewel sommigen de kleine kop van de Wespendif denken te zien. De bandering van de staart is niet te zien in dit licht.

Al lopend merk ik dat we van 1,5 m in het begin toch wat fluctueren in onderlinge afstand. Net als vorig jaar zijn er momenten dat je met elkaar ergens naar kijkt en momenten dat iedereen op grotere afstand van elkaar loopt. In de loop van de ochtend schuiven de laatste maanden steeds verder weg in de tijd. Natuurlijk zien we al lopend een Roodborsttapuit en horen en zien we heel veel Veldleeuweriken die boven het veld hangen te zingen en in statige vlucht afdalen naar de grond. Hier en daar hangen tegen de wind in biddende Torenavalkjes, op zoek naar eten en cirkelen Gierzwaluwen over het water op zoek naar insecten. En de Geelgors, ja die zien we een paar keer zitten als een geel verkeerslicht op een dode tak.

Het was fijn om weer een keer met de groep vogels te gaan kijken. Eigenlijk voelde het niet veel anders dan eerder, maar of we weer beland zijn in de tijd dat het IJsselmeer nog Zuiderzee heette? Dat leert alleen de toekomst denk ik, en vooralsnog ben ik gewoon blij met wat er nu is.

Excursie naar de Moerputten op 11 juli

Marijke van Noort

Al in 2019 was afgesproken dat ik een excursie zou begeleiden naar de Moerputten en het "Bijenweitje" bij Den Bosch.

Toen kwam Corona en was er van excursies lange tijd geen sprake. Totdat er per 1 juli versoepelingen werden aangekondigd en het bestuur tijdens de vergadering van 11 juni bedacht dat op kleine schaal wel weer een excursie georganiseerd zou kunnen worden. Als eerste werd de vlinderexcursie naar de Moerputten van stal gehaald. Omdat het over vlinders ging werd voorgesteld eerst de deelnemers aan de vlinderexcursus van 2019 te benaderen en eventueel uit te breiden met andere belangstellenden. De eerste aankondiging leverde enkele inschrijvingen op voor 4 juli. Het weer dreigde roet in het eten te gooien dus werd met de deelnemers afgesproken om een week later te gaan. Niet dat wij van suiker zijn, maar vlinders laten het afweten bij harde wind en regen. Toen stak een ver-

denking van Corona nog een spaak in het wiel, en hebben we uiteindelijk met een select gezelschap op 11 juli afgesproken bij de Moerputten. De berm in de wijde omgeving van de parkeerplaats waren afgezet met dranghekken vanwege Corona en op de parkeerplaats werd opvallend slordig geparkeerd. Waar is dat voor nodig, er hadden makkelijk drie auto's bij gekund als iedereen normale ruimte aanhoudt.

De Moerputten is een natuurgebied bij 's-Hertogenbosch. Het 118 hectare grote terrein behoort tot de Natura2000-gebieden en is in beheer bij Staatsbosbeheer. Het is een van de weinig overgebleven laagveenmoerassen ten zuiden van de grote rivieren. Het meest opvallende van dit gebied is de brug die het moeras doorsnijdt. Rond 1880 werd deze statige, ijzeren spoorbrug aangelegd om grondstoffen voor de schoenindustrie rond Waalwijk te vervoeren.

In de volksmond heette de lijn al gauw de Halve Zolenlijn. Nu rijden er geen treinen meer, maar is de brug een sprookje voor wandelaars: hoog boven het moeras tussen natuur en historie.

Wat de vlinders betreft: Het Pimpernelblauwtje (*Maculinea teleius*) is een vlinder die sinds 1970 verdwenen was uit Nederland. In 1990 werd hij met succes weer uitgezet in de Moerputten in Noord-Brabant, vanuit een Poolse populatie. Er bestaat nu een redelijk bestand van deze vlinders in dit kleine, kwetsbare natuurgebied. Daarom geldt deze soort nu als een uiterst zeldzame standvlinder. De vraag is wat de droogte van de afgelopen zomers voor deze en andere vlinders heeft betekend. Met deze opdracht gingen we op pad en al na enkele meters vanaf de parkeerplaats hadden we een enorme score aan vlinders en planten genoteerd.

We zagen een Groot en een Klein koolwitje, en Zandoogjes in alle kleuren, nl. oranje, bruin en bont.

Oranje zandoog

Ook een vrouwtje van een Blauwtje, met bruine vleugeltjes met een oranje en een wit schulprandje. Verder een Zwartspriddikkopje en later ook een

Geelspriddikkopje. En een Honingbij, Akkerhommel, Tuinhommel, Lieveheersbeestje, Mieren, Wespen en Sprinkhanen.

We hoorden wat Vinken, een Tjiftjaf, Puttertjes en een Leeuwerik.

Bij de planten noteerden we Boerenwormkruid, Berenklauw, Kale jonker, Teunisbloem, Kropaar, Duizendblad, Zuring, St Janskruid, Struisgras, Beemdgras, Smeerwortel, Bijvoet, Boterbloem, Witte klaver, Weegbree, Hoornbloem, Ooievaarsbek, Kruipertje, Paardenbloem, Glad walstro. We stonden nog niet eens op de spoorlijn! Daar vonden we Melkdistel, Speerdistel, Knoopkruid, Meidoorn, Vogelmuur, Koningskaars, Roos, Look zonder look, Fluitenkruid, Gewone klit, Margriet en de bekende collectie bomen.

Poelruit

Vanaf de spoorbrug zagen we een Dagpauwoog en een bleek Blauwtje, waarschijnlijk een Boemblauwtje, maar het zou ook al wel eens een Pimpernelblauwtje geweest kunnen zijn. Verder zagen we Waterlelies, Gele plomp, Wilgenroosje en Meerkoeten, een Wilde eend, en een Buizerd.

Aan de andere kant van de brug en weer afdalend naar de weilanden zagen we Hop, Echt walstro, Cichorei en Kaasjeskruid, Wikke, Rolklaver, Vlasleewebe, Kamille, Engels raaigras, en Lisdodden, inmiddels in de vorm van sigaren.

Van de vogels spotten we Zwaluwen, een Torenvalk, Ganzen, een Rietzanger en natuurlijk een Duif.

Toen we het bijenweitje naderden begon de wind op te steken en moesten we even schuilen voor een bui, die zes km verderop, in Helvoirt, de straten heeft blank gezet. Wij zagen de bui hangen, letterlijk, en kregen zelf alleen wat druppels mee. Vanaf het plateau bij het bijenweitje was natuurlijk geen bij of vlinder te zien onder deze omstandigheden, en ook geen Grote

pimpernel, de waardplant van het Pimpernelblauwtje. Terwijl het geleidelijk opklaarde liepen we verder en kwamen Jacobskruiskruid, Heggenrank, Marjolein, Moerasspirea, Dagkoekoeksbloem, Vergeet-me-nietje, en ja, de Grote pimpernel tegen.

Grote pimpernel

Intussen waren we bij een ongemaaid weilandje, waar we wachtten tot de zon begon te schijnen en toen zagen we Pimpernelblauwtjes, alles bij elkaar wel tien.

Pimpernelblauwtje

Verder een Icarusblauwtje, Citroentjes en meer Koolwitjes. In de berm vonden we Ratelaar en Engelwortel. We waren niet de enigen die met fototoestel en verrekijker op pad waren, we kwamen veel mensen tegen, allemaal op zoek naar Pimpernelblauwtjes. We kunnen wel concluderen dat de populatie de droogte van de afgelopen jaren heeft overleefd.

Een weilandje verder stond ander gras en zagen we verschillende Zandoogjes, een Koevinkje en een Atalanta met de kenmerkende oranje cirkel. Nog verder, in het moerasbos, zagen we een Landkaartje in zomerversie.

Landkaartje

Daar vonden we natuurlijk ook andere planten: Wolfspoot, Mannetjes- en Wijfjesvaren, Zwarte nachtschade, Grote kattenstaart, Hengel, Gevlekte scheerling, een Zegge, Elzen en een Echte koekoeksbloem.

Echte koekoeksbloem

Terug op de dijk bleek nog een Hondсроos en een Hazelaar aan onze aandacht ontsnapt.

In de loop van de wandeling zagen we ook nog wat Libellen, Waterjuffers en een enkele Wants. Al met al een goede score, vooral van vlinders, we hebben een groot deel van de Vlinderherkenningskaart van de Vlinderstichting kunnen afvinken. Ik heb nog nooit zo veel verschillende vlinders gezien op één dag.

We zijn 4 uur onderweg geweest voor 5 km, waarvan we maar één uur ons verplaatst hebben. Dat weten we dankzij de Strava App. We zijn het gewend bij de KNNV, zo gaat dat. Vanwege dit succes zou ik zeggen: volgende zomer nieuwe kansen!

Veldonderzoek in de regio

Vegetatieassociaties in de Keersop - Vergelijkende analyses van bodem en water

Iris van der laan, Aquatisch ecooloog, Waterschap De Dommel

De Natura2000 doelstelling “H3260 rivieren en beken met waterplanten (Waterranonkels)” lijkt een lastige opgave in de Keersop. De relatie tussen doelsoorten en bodemchemie is nader onderzocht door Waterschap De Dommel. Het onderzoek heeft meer inzicht gegeven in hoe het ecosysteem werkt en waar mogelijk nog ruimte is voor verbetering.

In Noord-Brabant nabij Bergeijk en Dommelen stroomt de Keersop. Deze beek, gevoed door bovenlopen die ontspringen in agrarische gebieden in de Nederlandse en Vlaamse Kempen, heeft een hoge natuurwaarde. Enkele bijzondere soorten als de beekprik (*Lampetra planeri*) en de bosbeekjuffer (*Calopteryx virgo*) komen voor in en rondom de Keersop.

Fig. 1 - Ligging Keersop

De Keersop is onderdeel van het NNN (Natuurnetwerk Nederland) en heeft over het gehele traject een Natura2000 aanwijzing. Vanuit Natura2000 heeft de Keersop het habitattype 3260A ‘stromende beken en rivieren met waterplanten (Waterranonkels)’ toegekend gekregen.

Onder het habitattype vallen een aantal vegetatie-associaties die verwacht kunnen worden in een goed ontwikkelde beek met matig tot snelstromend water. Namelijk:

- Associatie van Waterviolier en Sterrenkroos
- Associatie van Klimopwaterranonkel
- Associatie van Teer vederkruid
- Associatie van Vlottende waterranonkel

Het voorkomen van planten is afhankelijk van de processen in de bodem en het water. De plantenassociaties bevatten de doelsoorten Waterviolier, Klimopwaterranonkel, Teer vederkruid en Vlottende waterranonkel en komen nu niet voor in de beek. De doelsoorten zijn een belangrijke indicator voor schoner water met een hogere natuurwaarde (Bloemendaal, Roelofs,1988).

Ondanks dat er sinds de jaren 90 herstelwerkzaamheden in de Keersop hebben plaatsgevonden, bevat de beek nog geen goede 3260A plantassociaties. In 2018 is er door Waterschap De Dommel onderzoek uitgevoerd naar de relatie tussen het voorkomen van het habitattype H3260 en de bodem- en oppervlaktewaterkwaliteit. Het doel van dit onderzoek is het verkrijgen van meer inzicht in het ecosysteem en de daarbij behorende huidige vegetatie, en zien waar er ruimte is om het systeem te verbeteren en daarmee wel de juiste omstandigheden te ontwikkelen voor het habitattype 3260A.

Fig. 2 - Vlottende waterranonkel - Foto: I. van der Laan

Methode

Waterschap de Dommel en de Bekenwerkgroep Nederland hebben langdurig diverse meetpunten in de Keersop gemonitord (zie fig. 3). Het voordeel hiervan is om een mogelijke verschuiving in de plantsamenstelling te kunnen zien in relatie tot een verschuiving in chemie.

Code	WSDO	BWG	Locatie	x	y	
B1	240058	Boschweverloop	Boschweverloop	151.590.000	166.800.000	
B3	251028	EL bovenstrooms vil weg	Lizemloop	152.120.000	165.130.000	Ook oppervlakte kwaliteitsmeting
K1A	251037		Net na samenkomst IJ + FWI	152.180.000	166.760.000	
K1B		Bredasedijk	Bredasedijk	152.210.000	167.100.000	
K2	251031	Kromhulken (alleen 1987)	Kromhulken	152.771.000	168.211.000	Ook bodem kwaliteit meting
K3	251033		Bypass vlietendijk	152.931.000	169.038.000	
K4	251035	Borkebedijk	Borkebedijk	154.137.000	169.588.000	
K5	240034		Westerhaven	155.330.000	170.906.000	Aleen oppervlaktewater kwaliteitsmeting
K6	251032		Vissage Westertoven	155.929.000	171.154.000	Ook bodem kwaliteit meting
K7	251036	Dommelsedijk	Dommelsedijk	157.80.000	172800.000	
K8	250032		Beekloop	156.070.000	171.036.000	
K9	240036		Loonderweg	157.291.000	174.900.000	Aleen oppervlaktewater kwaliteitsmeting
K9	250036		Keersopperbeemden	157.301.000	174.779.000	Ook bodem kwaliteit meting
K10		De takkers	Net voor samenkomst met Dommel	157.130.000	176050.000	
T1	270042		Tongelreep Charles Roelstraen	161.125.000	179.984.000	Aleen oppervlakte en bodem kwaliteit meting

Tabel 1 Overzicht van de geselecteerde locaties. In de eerste kolom de locatiecode die in de rest van dit rapport wordt gebruikt. In de tweede kolom de code die door Waterschap de Dommel gebruikt wordt. In de derde kolom de naam die de Bekenwerkgroep gebruikt voor de locatie. In de laatste kolom is te zien of er een bodem- en/of oppervlaktewater monster is genomen.

In de Tongelreep, een nabijgelegen beek, komt de doelsoort Vlottende waterranonkel wel voor en wordt de chemische conditie van bodem- en oppervlaktewater als referentie gebruikt.

Op de punten B3, K5 en K8 (zie fig. 3 en tabel 2) zijn maandelijks oppervlaktewatervoltingen verricht, o.a.: het gehalte fosfaat (PO₄), sulfaat (SO₄), nitraat (NO₃), de hardheid (HH of CaCO₃), de zuurtegraad (pH), het zuurstofgehalte (O₂), de stromingssnelheid, het gehalte koolstofdioxide (CO₂), en de metalen (Mg, Zn, Na, Ca, en K).

Het bodemonderzoek is uitgevoerd op een aantal punten in de Keersop (zie tabel 1). Voor deze punten is gekozen omdat er daar ofwel herstelwerkzaamheden zijn uitgevoerd (K2, K6) ofwel omdat de beek daar binnenkort wordt hersteld (K9). Meetpunt K7 is meegenomen in dit onderzoek omdat dit de enige plek in de Keersop is waar Grote waterranonkel voorkomt. Als referentie (T1) is er in de Tongelreep ook één plek bemonsterd.

Resultaten en discussie

Vegetatie in de Keersop

De soort die het meeste voorkomt is Stomphoekig sterrenkroos (*Callitriche obtusangula*). Deze wordt vaak samen aangetroffen met drijvende kroossoorten zoals Dwergkroos (*Lemna minuta*) en Klein kroos (*L. minor*). Kleine en Grote egelskop (*Sparganium emersum* en *S. erectum*) zijn waterplantsoorten die in de Keersop op meerdere plekken worden gevonden. Een groot deel van de oevers zijn bedekt met Riet (*Phragmites australis*) en Rietgras (*Phalaris arundinacea*).

Fig. 3 - Meetpuntenoverzicht van de vegetatieopname

Een interessante locatie in de Keersop is K7, bij de brug van de Dommelsedijk. Hier komen meerdere soorten Fonteinkruiden voor en ook Waterranonkels die in de loop van de tijd verschillend benoemd zijn: tot de stroomvorm *Ranunculus peltatus* var. *Heterophyllus*, maar ook tot de in stilstaand en zwak stromend water voorkomende var. *peltatus*. Bultkroos (*L. gibba*) komt alleen bovenstrooms in de Keersop voor en Pijlkruid (*S. sagittifolia*) alleen benedenstrooms. Ook valt op dat vrijwel nooit Stomphoekig sterrenkroos (*C. obtusangula*) en Gewoon sterrenkroos (*C. platycarpa*) samen voorkomen.

Naam	Nederlandsche naam	gem. abundantie	gevonden locaties
<i>C. obtusangula</i> *	Stomphoekig sterrenkroos	6	K1A, K1B, K2, K3, K4, K7, K9, K10, B1, B4
<i>C. platycarpa</i>	Gewoon sterrenkroos	3	K3, K6, B1, B3
<i>C. stagnalis</i>	Gevleugeld sterrenkroos	3	K10, B1
<i>L. minor</i>	Klein kroos	3	K1A, K2, K3, K4, K6, K7, K9, B1, B3, B4
<i>L. minuta</i>	Dwergkroos	3	K1A, K2, K3, K4, K6, K7, K9, B4
<i>L. gibba</i>	Bulkkroos	4	B1, B4
<i>S. emersum</i>	Kleine egelskop	3	K2, K3, K4, K6, K7, K9, K10, B4
<i>S. erectum</i>	Grote egelskop	3	K1A, K1B, K2, K3, K4, K6, K7, K9, K10, B1, B3, B4
<i>P. natans</i>	Drijvend fonteinkruid	3	K1A, K2, K4, K7, K9, K10
<i>P. pectinatus</i>	Schede fonteinkruid	5	K7
<i>P. crispus</i>	Gekrooid fonteinkruid	1	K7
<i>P. polyganifolius</i>	Duizendknoopfonteinkruid	1	K7
<i>S. sagittifolia</i>	Pijlkruid	1	K7, K9, K10, B4
<i>R. peltatus</i>	Grote watermanonkel	2	K7

Tabel 2 - Abundantie waterplanten in de Keersop, uitgedrukt in cijfers. 1 is de laagste abundantie en 6 de hoogste.

Chemie en stroming

Uit de chemische resultaten blijkt dat de Keersop zowel in de bodem als in het oppervlaktewater een sterk gebufferd systeem heeft. Dit verklaart ook de huidige situatie van de vegetatie. Het Keersopsysteem neigt eerder naar een basisch systeem dan naar een zuurder systeem met zachter water. Dit betekent dat de associatie van Vlottende waterranonkel het eerst verwacht kan worden, omdat de andere associaties vooral zachter water prefereren.

De kenmerkende soort Vlottende waterranonkel lijkt een hogere pH (basische condities) nodig te hebben om te groeien (zie fig. 4 pH Tongelreep) In de Keersop komen nu geen voldoende hoge pH-waardes voor. Waarschijnlijk wordt dit veroorzaakt door de verzuring (hoge stikstofwaardes) en verdroging van het gebied. Verzuring en verdroging veroorzaken de afbraak van het van nature voorkomend pyriet in de bodem. Dit is terug te zien in zowel de bodem- als de oppervlakte-monsters. De stoffen die vrijkomen bij de afbraak van pyriet zijn sulfaat en ijzer.

Het ijzer gaat een verbinding aan met het fosfaat er slaat als vaste stof neer in de beek. De vraag is echter wel in hoeverre al het ijzer in het gebied afkomstig is van pyrietoxidatie. Een deel van het ijzer is mogelijk ook gebiedseigen waardoor een deel van het fosfaat gebonden blijft. Het sulfaat wordt omgezet naar zwavelzuur, ook dan treedt er verzuring op.

Doordat er maar een geringe verzuring en verdroging plaatsvindt in de Tongelreep zie je daar waarschijnlijk ook hogere fosfaatwaardes en een hogere pH waarde. Met als mogelijk resultaat daardoor ook de aanwezigheid van Vlottende waterranonkel. Het fosfaat in de Keersop wordt vooral gebonden aan ijzer en is daardoor minder toegankelijk voor planten. Fosfaat lijkt dus limiterend te zijn. Maar in hoeverre het fosfaat weer toegankelijk zal zijn in Keersop na een eventuele afname in verdroging en verzuring is niet bekend. Dat zal zeker interessant zijn om te onderzoeken. Ook is niet met zekerheid te zeggen of fosfaat de beperkende factor is.

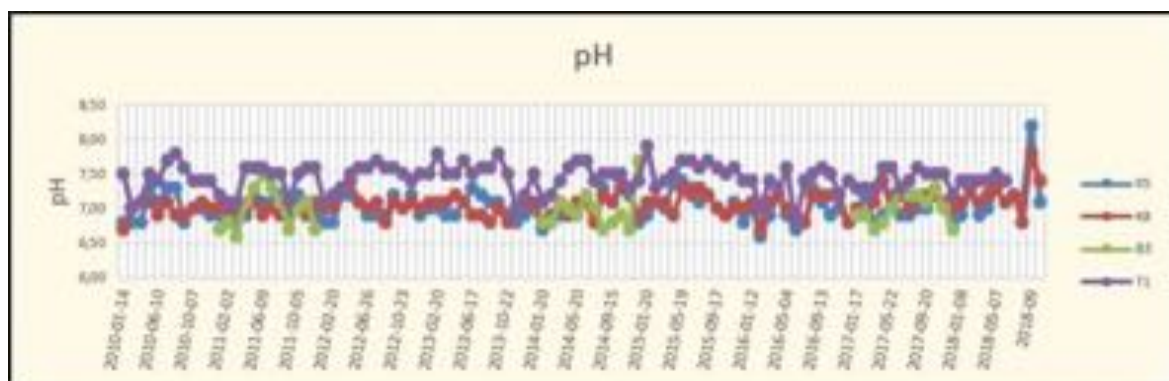

Fig. 4 - pH oppervlakte water Tongelreep

Via B-ware loopt er nu een onderzoek naar de gewenste chemische condities specifiek voor de Vlottende waterranonkel.

De vraag is in hoeverre de Vlottende waterranonkel gebaat is bij een hogere pH-waarde. Zo blijkt uit een Duits onderzoek uit 1974 naar de chemische condities van waterplanten, specifiek de Vlottende waterranonkel, dat de pH niet bepalend is voor het voorkomen van de soort (Ellenberg, H., 1974). Ook bij de beschrijvingen van de habitattypen staat nergens de vermelding van hoge pH voor de soort. “Deze associatie is gebonden aan snelstromend, helder, matig voedselrijk water” (Habitattypen 2003). In figuur 4 is te zien dat gemiddeld de pH in de Tongelreep 0.5 hoger ligt, maar vooral in de laatste jaren trekken ze meer naar elkaar toe met nog een verschil van 0.2. Dus in hoeverre heeft zo’n verschil effect op het voorkomen van de Vlottende waterranonkel? Mogelijk speelt de stroomsnelheid een nog belangrijkere rol.

Zo blijkt uit onderzoek naar deze soort in de Limburgse beek de Swalm (Laan, van der, 2014) dat hoewel de chemische condities daar niet optimaal zijn (hoge pH waarde van bijna 8), Vlottende waterranonkel zich vooral handhaaft op de meest turbulent stromende delen (stroomsnelheden tussen de 0.6-1 m/s).

Voldoende stroming zorgt ervoor dat een mogelijk tekort aan CO₂ (wat met name in de Swalm een probleem is) wordt gecompenseerd. Door een hogere pH waarde neemt het aandeel CO₂ in het oppervlaktewater af. Planten die in snelstromend water staan hebben vaak geen drijfbladeren om het CO₂ uit de lucht te halen en hebben dus waarschijnlijk een groot voordeel als ze in turbulent water staan. Doordat het water turbulenter stroomt komen er meer gassen (CO₂) vanuit de lucht in het water.

Bovenstaand voorbeeld van de Swalm laat zien welk effect stroming kan hebben op de chemische condities. In de Swalm worden de chemische condities waarschijnlijk vooral verstoord door het onttrekken van diep grondwater voor de bruinkoolwinningen. Een systeemprobleem met grote impact. Een ander probleem dat daar ook al lang speelt is de negatieve invloed vanuit de landbouw. Achteruitgang van de Vlottende waterranonkel loopt echter wel gelijk op met de uitbreiding van de bruinkoolwinningen.....

Ook in de Tongelreep is het effect van stroming terug te zien in het voorkomen van de Vlottende waterranonkel. De invloed vanuit de landbouw en verdroging in de Tongelreep is echter gering, daarnaast liggen de stroomsnelheden hier hoger dan in de Keersop. De gemiddelde zomerstroomsnelheid van de Tongelreep is 0.3m/s. In de Keersop liggen de stroomsnelheden lager (0,10-0,18 m/s) en fluctueren ze meer. De stroomsnelheid kan helemaal wegvallen, maar ook stijgen naar 1.0 m/s. (zie fig. 5).

Door de juiste ingrepen in de Keersop zijn ook hier hogere stroomsnelheden haalbaar en zal er ook een constantere afvoer mogelijk zijn. De kans bestaat dat mogelijke ongewenste chemische condities minder sturend worden door de stroomsnelheid te verhogen. Daar komt bij dat er nu vooral Sterrenkroos domineert (zie tabel 2). Stroomsnelheid lijkt een basale factor te zijn in het habitat van de Vlottende waterranonkel. Dit is te refereren aan het feit dat de Vlottende waterranonkel standhoudt in turbulente delen van de Swalm met niet optimale chemische condities.

Door het zomerprofiel te verkleinen wordt de stroomsnelheid in de zomer behouden en dus is dit klimaat-robuuster. Door het water te “knijpen” houden we het water langer vast en wordt deels de verdroging van het

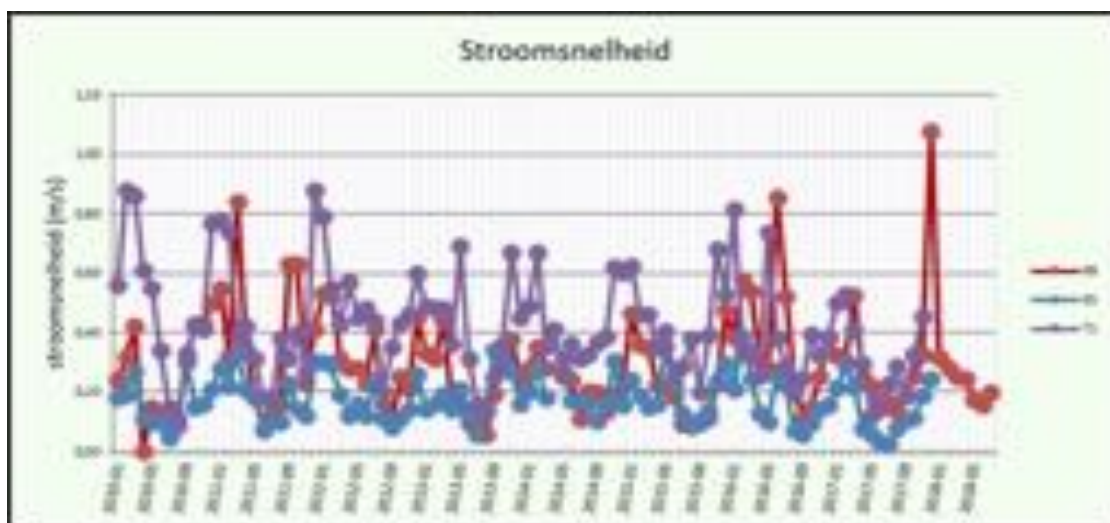

Fig. 5 - Stroomsnelheden Keersop (K5 en K8) en Tongelreep(T1)

gebied tegengegaan. Dit voorkomt de afbraak van pyriet. In de winter en voorjaar zullen de beekdalen hierdoor wel eerder onder water komen te staan. Extensieve landbouw (afname verzuring) zal in de toekomst beter in een klimaatrobuust beekdal passen en voorkomt het verdrogingsprobleem waar boeren nu al mee te maken hebben. Dit zal echter wel samen moeten gaan met het vasthouden van water op de flanken. Een win-win situatie voor de lange termijn, voor zowel boer als natuur.

Haalbaarheid associaties

De associatie van Vlottende waterranonkel in de Keersop zal mogelijk haalbaar zijn als de verzuring afneemt (geen verdroging en hoge stikstofwaardes meer). De vraag is in hoeverre de chemie de meest bepalende factor is. Het lopend B-ware onderzoek gaat dit mogelijk meer inzichtelijk maken. Mogelijk zal de stroomsnelheid meer bepalend zijn dan de chemische condities voor de Vlottende waterranonkel. Het zal goed zijn om ook dit nog nader te onderzoeken.

Daarnaast zorgt verkleining van het zomerprofiel van de Keersop voor een meer constante en hogere stroomsnelheid. Het knijpen van het profiel vermindert de afvoersnelheid en draagt daarmee bij aan een klimaatrobuust beekdal in tijden van droogte. Ook concurrerende soorten zoals Sterrenkroos kunnen door hogere stroomsnelheden onderdrukt worden, zodat Vlottende soorten meer de ruimte krijgen.

De associatie van Teer vederkruid komt vooral voor in een iets zuurder milieu en wordt om deze reden niet snel verwacht in de Keersop. En zeker niet als de verzuring vanuit het gebied juist zal afnemen.

De associatie van Waterviolier en Sterrenkroos kan binnen een snelstromend systeem met wat lagere CO₂ waardes voorkomen. De soorten zullen met name in de luwere delen van en snelstromend systeem staan, maar profiteren ten op zichte van andere soorten van de lagere CO₂ concentratie. Denk met name aan de Waterviolier die door de bouw (veel vertakkingen) efficiënter CO₂ uit het water kan halen. De verwachting is dat de associatie meer past in de winterbedden van een klimaatrobuust beekdal of in parallel lopende kleine slootjes met wat zachter water.

De associatie van Klimopwaterranonkel komt voor op kwelrijke plekken in de luwere delen van de beek. De verwachting is dat deze associatie met name in de winterbedden van een klimaatrobuust beekdal voor kan komen in pioniersituaties. Klimopwaterranonkel is in het verleden aangetroffen nabij de Keersop in een omliggende sloot. Tevens kan de soort ook voorkomen in een systeem met mineraalarm jong grondwater.

Conclusie

De associatie van Vlottende waterranonkel, van Klimopwaterranonkel en die van Waterviolier en Sterrenkroos passen in een hersteld Keersopsysteem. Maar dan gaat het met name om de associatie Vlottende waterranonkel in de beek zelf. De andere associaties worden meer verwacht in het beekdal (overstromingsvlaktes in de winter) en in aanliggende kwelslootjes.

Aanpassing van het beekstelsysteem en effect op de fysische en chemische condities zijn visueel vormgegeven in onderstaande tekening. Daar zijn ook de verwachte locaties van de associaties weergegeven.

Literatuur

- Aa, van der, B.W.L. (2010), "Een onderzoek naar de factoren die de abundantie en verspreiding van de *Ranunculus fluitans* in het Nederlandse deel van de Swalm beïnvloeden", Waterschap Peel en Maasvallei, Venlo.
- Bloemendaal, F.H. J. L. en Roelofs, J.G. M (1988), "Waterplanten en waterkwaliteit".
- Ellenberg, H (1974), "Scripta Geobotanica, Zeigerwerte der Gefäßpflanzen Mitteleuropas", Göttingen.
- Laan, van der, I. (2014), "Macrofyten in de Swalm, vergelijkend watervegetatie-onderzoek met andere wateren in Nederland en grensoverschrijdende wateren. Waterschap Peel en Maasvallei", Venlo.

Mierenpater Erich Wasmann (1859-1931)

Piet Tutelaers

Het inventarisatieonderzoek van de visvijvers in Valkenswaard levert dit jaar weinig nieuwe soorten meer op. Daarom kwam ik op het idee om eens te gaan zoeken in mierennesten in de hoop dat we daar leuke en nieuwe soorten kunnen vinden. Maar ja, hoe doe je dat? Ik vond op internet een proefschrift van Thomas Parmentier uit Leuven die onderzoek heeft gedaan aan mierennesten van *Formica rufa* (Behaarde bosmier) en *F. polyctena* (Kale bosmier) in de provincie West-Vlaanderen. Helaas vertelt de promovendus niet hoe hij de gasten verzameld heeft behalve dat er monsters worden genomen met een 2 liter maatbeker. Dat laatste vermoedelijk om de monsters met elkaar te kunnen vergelijken.

In de spinnencatalogus van Van Helsdingen worden diverse spinnensoorten beschreven die voorkomen in mierennesten. De informatie hierover is afkomstig van een aantal publicaties van de hand van Erich Wasmann en Hermann Schmitz die elkaar hebben leren kennen op het noviciaat van de Duitse jezuïeten dat vanaf 1872 gevestigd was in het kasteel op landgoed Exaten bij Baexem in Limburg. De jezuïeten vormen een religieuze orde die door Ignatius van Loyola uit Spanje is gesticht in 1540 als reactie op de hervormingen van Luther binnen de Katholieke Kerk.

Erich Wasmann S.J.

Wasmann is in 1859 in Zuid-Tirol geboren en gaat in 1875 naar het opleidingscentrum van de jezuïeten in het Nederlandse Exaten. Kanselier Bismarck, zelf protestant, had per decreet alle kloosterordes in Duitsland verboden die het pauselijke gezag boven de wereldlijke macht stelden. Na zijn studie zou hij normaliter worden uitgezonden naar een plek ergens in Europa,

maar door zijn zwakke gezondheid is hij in Exaten kunnen blijven als medewerker van een door de jezuïeten uitgegeven cultuurtijdschrift "Stimmen aus Maria-Laach". Hij kreeg hier in Baexem en ook later op het Ignatiuscollege in Valkenburg alle ruimte om zich verder in de entomologie te ontplooiën.

Wasmann was op jonge leeftijd al geïnteresseerd in torren en kreeg als 15-jarige op school hierdoor de bijnaam Carabus. Tijdens zijn opleiding tot priester stimuleerden zijn docenten hem om zich te verdiepen in allerlei aspecten van de biologie door het lezen van goede boeken en door het volgen van colleges. Zijn eerste boek over "Trichterwickler", door ons Berkenbladrollers of Berkensigarenmakers (*Deporaus betulae*) genoemd, is een bewijs dat deze raad niet aan dovemansoren was gericht. Door de verschijning van de Duitse vertaling van een boek over Mieren, Bijen en Wespens van John Lubbock is hij zich voor de *Hymenoptera* en in het bijzonder voor de mieren gaan interesseren. In de kortste tijd wist hij zich in de materie in te werken en bouwde kunstnesten om het mierenleven ook van nabij te kunnen bestuderen. Zijn publicatie "Aus dem Leben einer Ameise" uit 1886 in de "Stimmen" werd door scholen gebruikt als leerstof waardoor zijn naam in Duitstalige landen definitief gevestigd werd. Het is dan ook geen toeval dat hij zich als keverman al snel is gaan interesseren voor de kevers die in de mierennesten aanwezig zijn. En niet alleen om ze op te prikken in dozen maar om meer te weten te komen over hun biologie in relatie tot de mieren. Een nog onontgonnen terrein.

Hij werd lid van de Nederlandse Entomologische Vereniging en hield op de 42e zomervergadering in Maastricht (1887) een lezing over zijn nieuwe liefde: de Kortschildkevers uit het geslacht *Atemeles* en *Lomechusa* waardoor ook Nederlandse kevermensen, waaronder jonkheer Edouard Everts, werden aangestoken. In 1891 publiceert hij een overzicht van de mieren en mierengasten uit Zuid-Limburg in het Duits. Maar al snel ging hij zich interesseren voor gasten in mieren- en termietennesten over de gehele wereld. In totaal zal hij 289 artikelen over dit onderwerp publiceren die in zijn memoriam terug zijn te vinden.

In het prismaboekje van de Belgische hoogleraar Albert Raignier "Het leven der mieren" uit 1957 staan allerlei wetenswaardigheden over mieren zoals hoe ze zich oriënteren op het zonlicht als ze de weg terug moeten vinden naar het moedernest, hoe sommige soorten geluid kunnen produceren, en hoe ze voor de

bladluizen zorgen in de winter. Een zeer boeiend en lezenswaardig boekje.

Hoofdstuk 14 “Van dief tot vriend” vertelt hoe insecten van allerlei pluimage de mieren weten te misleiden om zo toegang te krijgen tot hun woonpaleis. De larve van de Zakkever (afbeelding 2b) maakt van zijn ontlasting een zakje waarin hij zich kan verschuilen als de mieren hem te dicht op de huid zitten. Hij hoeft dan alleen met zijn harde, brede kop de ingang van zijn zakje af te sluiten om buiten de bijtgrage kaken van zijn gasten te blijven. Het vrouwtje van deze soort weet op slinkse wijze haar eitjes in het nest van de bosmieren te loodsen. Ze zoekt daarvoor een plekje boven het nest en wentelt een eitje in wat slijk zodat het lijkt op een dennengegeltje. Dat laat ze vervolgens op het nest vallen in de hoop dat de mieren het aanzien voor een plantendeeltje en opnemen in hun nest. Eenmaal beneden in het nest aanbeland, voedt de larve zich met het broed van de mieren.

De Haarboskever (afbeelding 2a) maakt het nog bonter. Deze kortschildkever heeft op haar rug twee haarplukjes waar ze een voor mieren onweerstaanbare vloeistof kan produceren. Wasmann heeft vier jaar lang nesten van de Bloedrode roofmier (*Formica sanguinea*) bestudeerd. Zo kwam hij te weten dat de Haarboskever geen eitjes legt maar larfjes die lijken op de larven van de mieren en hierdoor dezelfde behandeling krijgen. De volwassen kever spreekt dezelfde sprietentaal als de gastmieren en weet zich zo op elk moment van voedsel te verzekeren. De mieren daarentegen kunnen bij de aanwezigheid van meerdere kevers in hun nest verslaafd raken aan dit kevervocht zodat ze beter voor hun gasten zorgen dan voor hun eigen broed met als gevolg dat er misvormde gebochelde werksters en koninginnen ontstaan. Deze onbeholpen halve monsters, zoals Raignier ze noemt, kan het einde van de kolonie betekenen. De schrijver heeft ooit op de Mokerhei een nest roofmieren gezien dat ten dode leek opgeschreven door de aanwezigheid van talrijke misvormde exemplaren.

Enkele mierengasten:

- (a) Grote haarboskever - *Lomechusoides strumosus*
- (b) Vierstippige mierenzakkever - *Clythra quadrimaculata*
- (c) Mierenroofkever - *Zyras humeralis*
- (d) Mierenpissebed - *Platyathrus hoffmannseggi*

- (e) Geel knotskevertje - *Claviger testaceus*
- (f) Mierenkrekel - *Myrmecophila acervorum*
- (g) Miergroefkopje - *Thyreostinus biovatus*

Bij zijn dood in 1931 liet Wasmann een indrukwekkende collectie na met 1000 mieren, 2000 termietensoorten en meer dan 2000 verschillende gastsoorten.

SS-Reichsführer Heinrich Himmler, een fervent amateur-entomoloog, liet in de Tweede Wereldoorlog zijn begerige oog op deze collectie vallen en haalde ze naar Berlijn. Toen bij de bevrijding de Amerikaanse majoor John Wendell Bailey, eveneens een fanatiek amateur-entomoloog, te horen kreeg van deze diefstal op hoog niveau werd hij woedend en zodra de gelegenheid zich voordeed reisde hij af naar de Russische zone van Berlijn want daar was de verzameling uiteindelijk terechtgekomen. De opzet om de collectie terug te krijgen slaagde en het verhaal gaat dat er veel alcohol voor nodig was om de Russen over te halen. Dankzij deze majoor Bailey is de insectencollectie van Wasmann in het Natuurhistorisch museum te Maastricht voor Nederland bewaard gebleven en op afspraak te bezichtigen. Met dank aan Leon Moonen van Clio-travel uit Haelen voor deze interessante informatie over de collectie van Erich Wasmann.

De landgenoot van Wasmann, Hermann Schmitz, volgde ook de opleiding aan het jezueitencollege in Exaten en leerde daar Wasmann kennen. Hij werd door hem ingewijd in de entomologie tijdens de vele excursies die ze samen maakten. De Bochelvliegen (*Phoridae*) worden zijn specialiteit, maar ook van mieren is hij dankzij zijn leermeester erg goed op de hoogte. Hij schrijft in 1906 een boekje over de mieren en hun gasten voor de Duitse fauna. Dit wordt 9 jaar later vertaald door F.J.H.M. Eyck en aangepast voor de Nederlandse fauna. Ik heb dit boekje tweedehands kunnen aanschaffen en met veel genoegen gelezen. Het geeft een aardig overzicht van de mieren die in ons land leven en de gasten die we hierin kunnen aantreffen. Probleem was wel dat veel wetenschappelijke namen uit 1915 verouderd zijn en het niet altijd even gemakkelijk is om de nieuwe naam te achterhalen. Ik weet nu in welke nesten ik grote kans heb om gasten aan te treffen. Hopelijk levert dat nog wat spectaculairs op.

Referenties

Helsdingen, Peter van, "Catalogus van de Nederlandse spinnen", versie 2019, online beschikbaar op de site van EIS.

Lubbock, Sir John, 1883, vertaald: "Ameisen, Bienen und Wespen, Beobachtungen über die Lebensweise der geselligen Hymenopteren", Leipzig.

Parmentier, Thomas, 2016, "Conflict and cooperation between ants and ant-associated arthropods", Doctoraatsproefschrift aan de faculteit Wetenschappen van de KU Leuven.

Raignier, Prof. Dr. A., 1957, "Het leven der mieren", Het Spectrum, Utrecht.

Schmitz, Hermann, 1906, "Das Leben der Ameisen und ihrer Gäste", Naturwissenschaftliche Jugend- und Volksbibliothek, deel 35, Manz, Regensburg.

Schmitz, Hermann, 1915, "De Nederlands mieren en haar gasten", Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht, vertaald en bewerkt door F.J.H.M. Eyck.

Schmitz, Hermann, 1932, "In memoriam P. Erich Wasmann S. J.", Tijdschrift voor Entomologie, deel 75, pp. 1--57.

Wasmann, Erich, 1894, "Der Trichterwickler, eine naturwissenschaftliche Studie über den Tierinstinkt", Münster, 266 pp, Herdruk 2017 door Hansebooks, 302 pp.

Wasmann, Erich, 1891, "Verzeichnis der Ameisen und Ameisengäste von Holländisch Limburg", Tijdschrift voor Entomologie, XXXIV pp. 39—64.

Wasmann, Erich, 1928, "Aus dem Leben einer Ameise", Wiener Entomologische Zeitung, Band 45, 4. Heft.

Bronvermelding foto's

Erich Wasmann op www.cliotravel.nl

Lomechusoides strumosus van Lech Borowiec op baza.biomap.pl

Clythra quadripunctata op Wikipedia commons

Zyras humeralis op Wikipedia commons

Claviger testaceus op Wikipedia commons

Myrmecophilus acervorum van Thomas Stalling op myrmecophilus.de

Thyreosthenius biovatus van Jørg Lissner op araneae.nmbe.ch

Verslag reis Nieuw-Zeeland, winter 2019-2020

Deel 2: Fiordland National Park

Marijke van Noort

Voor de tweede keer neem ik jullie mee naar Nieuw-Zeeland, dit keer naar het Zuidereiland, naar het Fiordland National Park, met zijn 12.607 km² het grootste natuurreservaat van Nieuw-Zeeland. Dit park omvat het hele zuidwesten van het zuidereiland tussen ongeveer 46.2° en 44.2° zuiderbreedte.

De Southern Alps zijn een jong gebergte, dat ontstaat door subductie van de Pacifische plaat onder de Indo-Australische plaat. Langs de Alpine breuk bewegen de platen niet alleen horizontaal, maar treedt ook compressie op, dus worden de bergen hoger. Verder naar het noorden, ten oosten van het Noordereiland, verandert de bewegingsrichting en onderscheidt men de Hikurangi subductie zone. Nog verder noordelijk verdwijnt de oceaانبodem onder het continentaal plat. Hier bevindt zich met zijn 10 km diepte de op 4 na diepste trog ter wereld: de Kermadec trog, die ten noorden van NZ 7 km diep is. Door deze bewegende aardeschollen komen aardbevingen in NZ veel voor. De bevingen in Christchurch van 4 september 2010 (7,4 op de schaal van Richter) en 22 februari 2011 (6,3) liggen nog vers in het geheugen en zijn inmiddels opgevolgd door een beving van 5.7 op 14 februari 2016.

De neerslagkaart van NZ volgt opvallend nauwkeurig de hoogtelijnen. Het hele westen van het zuidereiland

krijgt de volle laag van de westelijke oceaanwinden. Op het noordereiland vallen de vulkanen (Mt Egmont of Taranaki en Mt Ruapehu) en de Tararua keten net ten noorden van Wellington op als natte gebieden.

In Milford sound, de beroemdste plaats van het Fiordland, valt 200 dagen per jaar regen, 3000 mm per jaar is geen uitzondering. Wikipedia noemt zelfs meer dan 6412 mm gemiddeld per jaar voor Milford Sound.

Op 9 november 2019 werd een hoeveelheid van 185 mm op 1 dag geregistreerd. Dit record werd op 3 februari gebroken met 509 mm, ook in Milford sound. De dag ervoor hadden wij 230 km noordoostelijker, in Franz Josef, de hele dag in onze camper doorgebracht vanwege de aanhoudende regen.

Zowel in november 2019 als in februari 2020 bereikten de berichten van overstromingen en landverschuivingen in de Southern Alps de internationale pers. Vanuit Milford sound werden 200 toeristen geëvacueerd per helikopter en waarschijnlijk ongeveer evenveel bemanningsleden van de cruiseboten.

De hele situatie lijkt grote overeenkomsten te vertonen met Noorwegen, alleen is het in NZ allemaal net wat extremer. De bergketens in Noorwegen zijn ouder, daarom minder hoog, met een maximumhoogte van 2469 m voor de Galdhoppigen. De zee is minder diep, maximaal 3970 m voor de Noorse Zee, tegenover 5493 m voor de Tasman zee. Noorwegen is veel groter en ligt dicht bij de pool (grootweg tussen 58° en 71° NB). De jaarlijkse neerslag in Bergen is gemiddeld 2200 mm (ook veel) en kan in dorpsjes aan de voet van de bergen oplopen tot meer dan 3000 mm.

De eerdergenoemde afstand tussen Milford Sound en Franz Josef is over de weg 637 km en dat geeft aan dat Fiordland, zoals de meeste natuurreservaten, moeilijk toegankelijk is. De enige weg loopt van Te Anau naar Milford Sound, 120 km via State Highway 94. Dit stuk, Milford Road genoemd, staat bekend als een van de mooiste wegen van NZ, maar is berucht vanwege vele ongelukken. In 1890 werd een traject voorgesteld, maar aanleg werd uitgesteld tot een werkgelegenheidsproject in 1930. Tot 1980 was een groot deel van de weg niet geasfalteerd. De aanleg van de 1270 m lange Homer tunnel met pikhouweel en schop alleen al duurde van 1935 tot 1953, met een doorbraak in 1940.

In iedere top 10 van bezienswaardigheden in Nieuw-Zeeland scoort Milford Sound heel hoog, dus in oktober 2019 boekten wij al een tour “coach-cruise-coach”. Vooral die cruise is essentieel, zonder dat zie je nauwelijks iets van Milford Sound. De weg, heen en terug over de SH 94, voert door inheems bos, met weer veel Beuken, Varens, prachtige uitzichten, watervallen en de karakteristieke U-vormige dalen.

Slimmeriken hebben op sommige van de mooiste punten hun coffee truck geïnstalleerd en doen uitstekende zaken. Onderweg is maar op één plaats telefoonverbinding: de oude nederzetting van de wegenbouwers.

Het eindpunt is een parkeerplaats met een cruise terminal in een adembenemend mooie omgeving. Dan mag je nog 2 uur varen, heen en weer naar de monding van de Fiord, je komt ogen te kort. Wij troffen een dag met prachtig weer voor deze top-belevenis. Dat wisten wij niet toen we 4 maanden tevoren boekten!

Via de oudere Milford Track, een wandelroute die in 1889 werd geopend en die al sinds 1908 de mooiste wandeling ter wereld wordt genoemd, is het 55 km lopen van Te Anau naar Milford Sound. In 4 dagen

trek je van hut naar hut. Dit is op meerdere plaatsen in Fiordland mogelijk. Door het DOC (Department Of Conservation) worden tracks onderhouden met een aantal hutten onderweg, waarvan de Kepler track een bekende is. Veel avontuurlijk ingestelde mensen hebben één van die meerdaagse wandelingen op hun bucket list staan en het toegenomen toerisme zorgt ook op deze zeer afgelegen plekken voor vervuiling.

Het DOC beschrijft het Fiordland als volgt:

“Gedurende de laatste 2 miljoen jaar hebben gletsjers het gebied bedekt, de rotsen uitgesleten en U vormige dalen gevormd. Vele daarvan zijn nu meren of fjorden. Tegenwoordig is het landschap gespikkeld met honderden meren, waaronder Lake Hauroko, met zijn 462 m het diepste meer in NZ. 14 Fjorden, sommigen tot 40 km het land binnendringend, strekken zich uit van Milford Sound of Piopiotaki in het noorden tot Preservation Inlet in het zuiden. “

De volgend diepste meren zijn Lake Manapouri en Lake Te Anau (417 m diep), waarbij de laatste met een lengte van 53 km ook het grootste meer op het zuidoost-eiland is. De twee meren worden met elkaar verbonden door de Waiou Rivier, die, weliswaar nauwelijks herkenbaar, het decor vormt voor meerdere scènes van The Lord of the Rings trilogie. Hij heet dan River Anduin. Tussen beide meren liggen de Jackson Peaks en de Kepler track van 67 km loopt daar omheen.

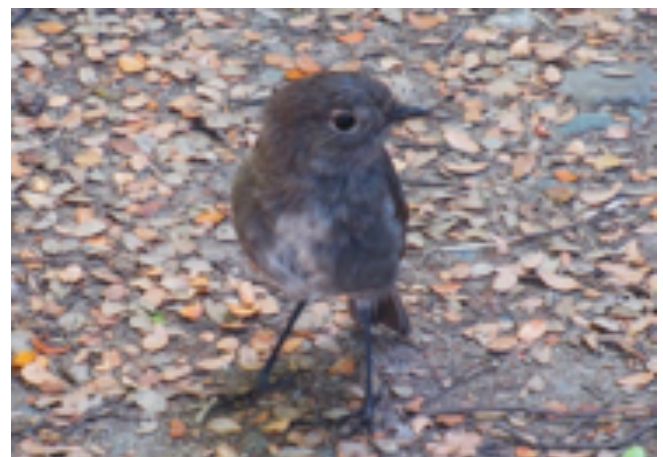
Wij verbleven 4 dagen in Te Anau, dat was een dag Milford Sound, twee dagen wandelen en de bedoeling was een dag te kanoën, maar we hebben er geen kajak gezien. We hebben een stukje gewandeld langs Dock bay, vanaf the Control Gates, en er is een zuidelijker gelegen toegang tot het Fiordland: bij Rainbow Reach kun je via een hangbrug over de Waiou River. Van hieruit kun je in een paar uur lopen naar Moturau Hut en in anderhalf uur naar een stukje niet nader benoemd veengebied. Vanaf de hangbrug loop het pad vrij steil omhoog, zodat je een tiental meters boven de rivier uitkomt.

Daarna voert het door gematigd inheems regenwoud, voornamelijk loofbos, met een ondergroei van Varens en Mossen in een enorme variatie. Het mospakket is aan deze droge zijde van de bergen niet uitzonderlijk dik, daarvoor moet je aan de westkant zijn. Sommige

bomen hebben een prachtig getekende bast. Andere bomen zijn een ecosysteem op zich, begroeid met Mossen, Varens, epifyten, en Korstmossen zoals Baardmos. Ook Graslelies zie je hangen, in Nederland bekend als Chlorophytum, wie heeft 'm niet in zijn studentenkamer gehad. Niet kapot te krijgen en in het oerwoud ruim vertegenwoordigd.

Aan het begin van onze wandeling verschijnt een Tomtit of Miromiro op het pad, familie van het Roodborstje en net zo tam. Is het een schildwacht die zijn territorium verdedigt of is hij gewoon nieuwsgierig? Hij laat zich op zijn gemakje fotograferen.

Langs het pad zien we tamelijk grote houten dozen met een gaas ervoor. Dan weet je dat er kiwi's in de buurt zijn: Dit zijn vallen voor roofdieren als Possum, Rat en Hermelijn. NZ streeft ernaar in 2050 roofdier-vrij te zijn, er zullen nog heel veel van deze knaagdieren en Vossen gevangen moeten worden. De bestrijding heeft tot nu toe tot goede resultaten geleid: tegenwoordig komen 60 % van de Kiwi eieren uit, tegen 10 % in het verleden.

Het gebruik van gif, met name 1080, de merknaam voor Natriumfluoroacetaat, staat ter discussie: het is makkelijk te verspreiden in onherbergzaam gebied en het is heel effectief tegen kleine roofdieren. Het DOC verdedigt het gebruik van 1080, omdat het biologisch afbreekbaar is en bedreigde vogelsoorten beschermt. Het wordt niet teruggevonden in waterlopen of drinkwater en heeft geen invloed op waterleven. Tegenstanders beweren dat 1080 giftig is voor alle levensvormen, met inbegrip van microben, planten, insecten, vogels en zoogdieren. NZ heeft een politieke partij die zich verzet tegen het gebruik van 1080, bij natuurparken staan waarschuwingsborden. Honden zijn verboden in gebieden waar Kiwi's voorkomen en lopen ook risico door het gif. De website van DOC geeft veel informatie over het gebruik van bestrijdingsmiddelen en (bedreigde) vogelsoorten.

Rond Te Anau komt de Takahē voor, een fraaie blauwe loopvogel met een rode snavel, waarvan men dacht dat hij uitgestorven was. In 1948 werd een kleine populatie ontdekt in een afgelegen vallei. Sindsdien is een fokprogramma opgezet en worden er jaarlijks enkele tientallen vogels uitgezet, sinds 2018 een tweede

populatie in een noordelijker gelegen reservaat: het Kahurangi National Park.

In het bezoekerscentrum van Fiordland National Park in Te Anau worden wandelaars gevraagd uit te kijken naar de Kakapo, een nachtelijke, niet vliegende parkiet. Op kleine eilanden rond Nieuw-Zeeland wordt met deze sterk bedreigde vogel gefokt. Er zouden nog enkele exemplaren op het Zuidereiland voor kunnen komen, die het risico op inteelt kunnen verkleinen.

Ook de Kea kun je in Fiordland tegenkomen, een brutale Papegaai met een sterke snavel, die zich ophoudt bij parkeerplaatsen, omdat daar wat te halen valt.

Later op onze wandeling zien we een gezinnetje Fantails of Piwakawaka of Maoriwaaierstaarten. Dit is een endemische soort, een soort grote mees, die zijn staart kan uitspreiden als een waaier. Een heel beweeglijk vogeltje, dat zich daardoor niet laat fotograferen. Hij komt voor in parken, tuinen en bosranden. Hij verdedigt zijn territorium volgens een vaste route. Ook deze vogeltjes zijn redelijk nieuwsgierig.

Volgens de Maori mythologie is de Fantail verantwoordelijk voor de aanwezigheid van dood in de wereld. Maui, een grote cultuurheld en bedrieger in de Polyne-sische mythologie, dacht dat hij de dood kon overwinnen door Hine-nui-te-po, de godin van de dood, te misleiden. Hij probeerde het slapende lichaam van de godin binnen te dringen door het geboortekanaal. De Fantail begon te lachen toen hij dit zag gebeuren en wekte daarmee Hine-nui-te-po, die Maui prompt vermoordde.

We nemen een afslag naar een meer open gebied, waar we levend veen aantreffen, dat een kleine waterplas omringt. In het veen zien we twee soorten Zonnedaauw, een heel kleine rondbladige en een langwerpige. Met goed kijken zien we ook de Moeraszonneorchidee, met een felblauw vijftalig bloempje. De bloeiwijze doet denken aan Gentiaan, maar die is niet vijftalig.

We lopen niet verder dan deze bijzondere open plek want het is behoorlijk warm, we moeten dezelfde 5 km terugwandelen.

In deze prachtige omgeving, met zo veel biodiversiteit en zulke majestueuze bomen, voel je je een bevoorrecht mens dat je hier mag zijn. De halve wereld over gevlogen, een paar duizend km door Nieuw-Zeeland gereden, het kost een paar centen, maar dan heb je ook wat.

Bronnen:

niwa.co.nz/climate/monthly/

Wikipedia

<https://www.nieuwzeeland-info.nl/>

[Nieuw-Zeeland_info_flora_en_fauna.html](https://www.nieuwzeeland-info.nl/nieuwzeeland-info-flora-en-fauna.html)

<https://www.doc.govt.nz/nature/>

Vogelwerkgroep de Kempen timmert aan de weg en maakt vogelweitjes in Veldhoven

Marijke van Noort

Ten westen van Veldhoven werd en wordt flink gebouwd. In het noorden van het kerkdorp Oerle, op het terrein van Schippers, dat grondig is gesaneerd vanwege olie vervuiling, is inmiddels een nieuwbouwwijkje gereed. Oerle heeft aan de zuidkant een nieuwe wijk en een nieuwe ontsluitingsweg gekregen. Ten zuiden daarvan worden de Huysackers aangelegd. In de nieuwe wijk is ook plaats voor groen.

De gemeente Veldhoven heeft in Oerle, samen met onze huisgenoten van Vogelwerkgroep de Kempen, een viertal vogelakkers aangelegd. Dit zijn terreintjes waarin een mengsel van Rogge, Tarwe, Haver, Boekweit, Gierst, Bladramenas en Zonnebloemen wordt ingezaaid. Planten als Klaprozen, Cichorei, Kaasjeskruid, Sint-Janskruid, Jacobskruiskruid, Teunisbloem en Wilde peen volgen dan vanzelf.

Het aardige is dat die veldjes van kleur verschieten. Het ene moment zijn ze vooral wit van de Boekweit, een maand later zijn ze geel van de Zonnebloemen. Het ene weitje is heldergroen, het andere meer blauwgroen, vooral door Rogge.

De hoop is dat vogels als Geelgors en Patrijs hier in de loop van het jaar voldoende voedsel en beschutting vinden en dat trekvogels als Groenling, Keep en Vink er terecht kunnen. Muizen zijn ook welkom, en worden in Oerle noord van huisvesting voorzien door het

plaatsen van zg. muizenruiters, niet te verwarren met hooischelven. Het idee is dat Kerkuilen en Torenavalken de muizen kunnen verschalken. Huisvesting lijkt te zijn voorzien in de toren van de Sint Janskerk van Oerle.

Niet alleen de biodiversiteit aan planten neemt toe, ook Vlinders en andere insecten komen meer voor in deze gebiedjes. Vogelwerkgroep de Kempen en de gemeente Veldhoven willen laten zien dat het beplanten van parken en boerenerven anders kan, zodat er meer nestgelegenheid en voedsel is voor vogels.

De Shamalijster en de Gesluierde dame

Achilles Cools

Onder oude reuzen zoek ik tussen het dichte groen naar zangers. Niet makkelijk om wat je hoort ook te zien te krijgen. Smalle kronkelpaadjes leiden door het oudste regenwoud van de wereld: het Taman Negara regenwoud in Maleisië. Met ons tweeën zijn we al diep doorgedrongen in de jungle en zoeken naar plekken waar de zon binnen valt, omdat je daar verder kan kijken. Want in een regenwoud heb je een kort zichtveld tussen die slingers, dikke stammen en grote bladeren. Het is al middag, dan verbergen de dieren zich op koele plaatsen, terwijl wij vergeten dat we hier kunnen verdwalen.

We komen bij een open plek waar de Tembeling en de Treggon rivieren elkaar ontmoeten. Op het zandstrand zonnende en drinkende vogelvleugelvinders, ze zijn de grootse vlinders van het woud. Ze blijven lang rondartelen, dan weer strekken ze hun vleugels op het zand, en vliegen naar de kant om even te rusten.

Langs de oever is een mooi verlaten oord met armdikke lianen die tot halweg in de reuzen naar boven slingeren. Onze aanwezigheid is ook opgemerkt door wilde varkens. We zien ze niet, we horen hun gewemel. Ook Maleisië pauwfazanten verraden zich door te kakelen. Je hoort meer dieren dan je ziet. Een witnek-boomtimalia vliegt voor ons weg en land op een tak, lang blijft ook hij niet zitten.

Door kruip-sluip paden en door hoog baldakijn bos trekken we verder. Er zijn paden belopen die we volgen, in de hoop dat we de weg nog terugvinden. We oriënteren ons op een rivier en stoten midden in het oerwoud op een Orang Asli dorpje. Verspreid staan een tiental hutten opgetrokken met wat palen, muren van gevlochten takken, en daken van palmbladen. Drie halfnaakte vrouwen, enkel een doek om hun lenden, kuieren langs de kleine hutten. Een van de vrouwen draagt een kind in de armen. Enkele kinderen spelen op de grond. Ze hebben ons niet gezien, ze verwachten ook niemand. Mannen zijn nergens te bespeuren, waarschijnlijk op jacht. Brénine is nieuwsgierig, ze loopt naar een hutje aan de rand van de kampong. De vrouwen zien ons, ze bedekken vlug hun borsten en verdwijnen met de kinderen in hun hut. Als voyeurs bij een naturistencamp kijken wij naar de primitieve leefomstandigheden bij een verlaten hut. Ramen en deuren zijn slechts open gaten waardoor je kan binnen kijken. Hun slaapplekken zijn gewoon wat vodden op een houten plank. Er liggen ook plastic flessen, plastic zakken en plastic jerrycans. Zouden ze nog vuur maken met stenen en blaaspomp? Door onze nieuwsgierig-

heid hebben we de grenzen van het fatsoen al ver overtreden. Omdat de vrouwen en kinderen weggekropen zijn, durven wij niet nader te gaan. Terwijl een bosijsvogel overvliegt, zetten wij onze tocht verder. De bewoners van het woud hebben overal kleine paadjes door de dichte jungle. Ze verplaatsen zich te voet of met een sloep over de rivier.

Over een doolhof van gladde paden vol boomwortels zoeken we de juiste richting. De takken zijn volgroeid met bromelia's en andere epifyten. Er vliegen een paar neushoornvogels over, ze landen in de hoge canopé van de reuzen. Onderweg vliegen bospatrijzen voor ons uit, en horen we de argusfazant roepen. Een prachtig gekleurde pitta wipt met een flits over de weg. Dan klinkt een virtuoos vanonder dichte struiken: een prachtig vol stemgeluid met solo's en weergaloze trillers. Langzaam, stap voor stap, benader ik voorzichtig, bijna zonder ademhaling, de zingende vogel. Een shamalijster met glanzend zwarte kop, kastanje-rode buik en witte stuit zit met de snavel rechtop zijn stem te verheffen. Wij gaan er bij zitten en laten ons betoveren door de vertolking van een aantal gevoelige liedjes met virtuele rollers, wijsjes die als beekjes voortkabbelen, vol gezoem, gejodel en gegorgel, vaak ingewisseld en afgewisseld. Soms ingetogen, maar altijd indringend en meeslepend, nu eens muzikaal, dan weer luidruchtig. Hij kent de juiste toon. Tussendoor heft hij de staart op, laat tegelijk een imitatie van vallend water horen, laat even een veelzeggende stilte, en zet dan zijn hartverscheurende en tijdloze song verder.

Wij luisteren naar de wonderlijke klanken uit het struikgewas. De vocalist zien we slechts af en toe, hij moet schaduw hebben. Weer komt hij het podium betreden met glanzend ornaat, daarna verdwijnt hij geheimzinnig onder het struikgewas. Ik kruip wat dichterbij, hij schiet snel heen en weer, vertoont zich even in de open ruimte om zijn wereldje te inspecteren, en duikt daarna opnieuw in het gebladerte. Als curieuze belagers kunnen we hem zo moeilijk zien.

Dan begint hij weer aan een ander liedje. Shamalijsters kennen tweehonderdvijftig songs of meer. Het zijn imitatoren en daarom verschilt hun zang dag tot dag, van jaar tot jaar, van vogel tot vogel, van stemming tot stemming. Die variatie vindt plaats binnen het repertoire van afzonderlijke vogels, die nieuwe wijsjes of nieuwe onderdelen aan de oude wijsjes toevoegen. Hij verandert de basistoonhoogte van een gemeenschappelijk stukje zang. Waarom zouden shamalijsters hun

hele leven lang nieuwe liedjes blijven leren en waarom bootsen zij de zang van andere vogels na?

Hij zet zich niet hoog op de bühne, hij blijft laag, hij weet het voordeel van zijn stem om langs obstakels van boomstammen heen te komen. Na drie kwartier onophoudelijk musiceren, brengt hij nog een slotlied en een bisnummer, dan geeft hij het op. Zijn optreden heeft ons dolgelukkig gemaakt. Want zoals elke vogel zong hij een liefdeslied van onwezenlijke schoonheid en gratie. Voor dit concert kun je wel verre reizen maken, het zijn onbetaalbare momenten in een mensenleven. Ontroerd en tevreden staan we op.

Shamaliesters behoren bij de beste van de zangvogelwereld. Ze zijn gekend en worden helaas nog steeds veel gevangen, als kooivogel gehouden, en liedjes aangeleerd. Buiten de eigen nummers leren de fokkers hen 'Bridge on the River Kwai' en andere songs. Er blijkt veel individueel verschil te zijn in talent, met begenadigde superzangers, knappe vocalisten en middelmatige crooners.

De middagwarmte vermoeit ons, we zijn nat van het zweet. Door de zwoelte slenteren we verder tot we weer na een half uur nietsvermoedend en moe op de wortel van een reus gaan zitten. Ik hoor alweer een ander zacht gefluit en wil rechtstaan om te zoeken, maar de stem laat zich al niet meer horen. Is het weer een verleiding die zich voor ons aankondigt, die speelt met de verdwaalden? Het is warm en vochtig in het oerwoud en dat laat zich voelen. Dan kijk ik met verbaasde ogen. Achter een bocht zie ik ze staan, helemaal alleen. In een ontsluitte bruidsjurk, als een vrouwelijke gevangene achter een scherm. Een mysterieuze verschijning met verzen op haar huid. Een schoonheid, zoals ooit door dichters omschreven. Het witte kanten voile ontvouwt zich om haar slanke taille. Ze is schaars gesluiert en wil niets verbergen. Ze geeft zich bloot.

Je wilt alleen naar haar kijken. Wat je niet ziet, bestaat niet. Rondom haar naaktheid een floers van witte glans, sierlijk, met contouren als een omlijsting. Zelfs als ze haar schroom aflegt, laat ze haar ene kant alleen zien door de andere aan het licht te onttrekken, zo onthult ze haar wilde lichaam. Het ene aantrekkelijke onderdeel bedekt soms het andere. Vandaar dat het ontplooiën van schoonheid in werkelijkheid altijd een vertoning heeft die zich in de tijd ontvouwt.

Het intrigerende dat puur in haar uitstraling verborgen ligt, kan ze niet verbergen, ze verhult en onthult wat ze verbergt. Onthullen is spannender, omdat er dan niets meer te raden overblijft. Toch komt er altijd weer een raadsel bij. Deze witte beauty is geen dame om uit te pakken, geen roomijs met slagroom, of een witte non in vol habijt, en ook geen kerkuil met gesluiert masker. Ook al lijkt ze zo sterk op deze drie.

Ze is een geheimzinnige schone, een rijk geklede, altijd gesluierte schaamteloze gedaante, niemand anders dan een witte zwam van de rode lijst, uit de excentrieke familie van de stinkzwammen, door mycologen gedoopt met de naam: 'gesluierte dame'.

Deze paddenstoel heeft niet alleen een vrouwelijke uitstraling, hij lijkt ook wat op een menselijke penis met net beneden de eikel een geplooid kanten kraag of koorhemd. Meestal laat in de middag in een paar uur tijd schiet deze witte verschijning omhoog, waarna die vrijwel onmiddellijk een verrukkelijk kanten voile ontvouwt, bezoekers gedurende de nacht ontvangt,

en in de ochtend eindigt als een hoopje vuil. Dergelijke bruiden lichten in het donker op als kleine spoken. Zij flirten bij nacht om door hun bewonderaars ontdekt te worden. Exhibitionisme als lokmiddel. Louter bedrog voor de aasvliegen. Blauwe dwazen duiken in de gelei-massa op de top. Sporen worden door hen ingeslikt en verspreidt.

Nog nooit was ik deze gesluierde dame tegengekomen. Toch kwam het beeld me als bekend voor. Het dwaalt door mijn hoofd en blijft dolen. Al wie deze vreemde, witte verschijning is tegengekomen zal het nooit vergeten. Thuis zien we in onze loofbossen jaarlijks hun kale broeders verschijnen. De *phallus impudicus*. Niet zo sprookjesachtig als de gesluierde dame, onbeschaamd komt ook hij tevoorschijn als een lolly. In zomer en herfst zwelt hij zeer snel op als een bult in

de grond, tot ongeveer de grootte van een ei: het duivelsei. Vervolgens breekt de top door de huid heen, en binnen enkele uren staat een penis rechtop. Onlangs liep ik met mijn vriendin door het Lieremansmoer en we roken aaslucht als van een kadaver. Langs de kant van het pad ontdekten we een bende Falluszwalmen, hoog en statig, als een groep marmeren obeliskken. Ik verzekerde mijn vriendin dat het levende stinkzwammen waren. Met geuren die horen bij het bos en bij de herfst. Het kan die zwammen niets schelen hoe ze overkomen. 'Die gelijkenis is toevallig,' zei ik. Ze willen niet in het oog springen en zich evenmin verbergen. Je ziet ze niet bewegen en toch doen ze dat. En er wordt nooit meer dan een tipje van de sluier opgelicht.

(Verschijnt bij Atlas Contact)

Veghelse Waterhoentjes

Martien Helmig

Aan de voorzijde van ons huis, aan de overkant van de weg, is een water van een paar meter breed met onder andere veel Riet als begroeiing. Dat Riet wordt jaarlijks door de gemeente opgeruimd en in juni-juli is het weer vol uitgegroeid. Bijna jaarlijks is het dan een broedgelegenheid voor de Kleine karekiet. Dit jaar zelfs twee territoria. En altijd wonen er Waterhoentjes.

Donsjong wordt gevoerd door één van de oudervogels

Donsjong wordt gevoerd door een oudere broer of zus

Ik hoor ze dag en nacht, zomer en winter. Steeds weer de luide roep van de volwassen vogels. De verschillende vogelgidsen geven zo hun eigen omschrijving van het geluid. De gids van Lars Svensson komt in de richting van wat ik denk te horen: een kort, explosief kjuuurk! Ik zou alleen van de j een r gemaakt hebben.

De aanleiding om iets over de Waterhoentjes te schrijven is te vinden in het artikel van Achilles Cools in de vorige Venkraai, waar hij schrijft over 'helpers' in de vogelwereld en daarbij mijn eigen waarneming van hulp van halfwas hoentjes bij een tweede nest. In de tijd van het jaar dat ik dit schrijf (juli) hoor ik niet alleen het geluid van volwassen vogels, maar ook een wat helderder, duidelijk afwijkend geluid van deze wat oudere jonge vogels van een eerste nest. Een paar jaar geleden, toen ik dat geluid ook hoorde ben ik erop afgegaan en kon ik het voeder-tafereel vastleggen. De drie foto's zijn op dezelfde plek en op vrijwel hetzelfde tijdstip genomen.

Adolescente vogels bemoeien zich met de opvoeding

